

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Ο Μύθος της Umm Kulthum: Μουσική, Φύλο και
Πολιτική»

Ειρήνη-Θεοδώρα Γεώργιος Μωραΐτη

Επιβλέπων: Παύλος Κάβουρας, Καθηγητής

ΑΘΗΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2022

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Ο Μύθος της Umm Kulthum: Μουσική, Φύλο και Πολιτική»

Ειρήνη- Θεοδώρα Γεώργιος Μωραΐτη

A.M.: 1569201600043

Τριμελής Επιτροπή: **Πάυλος Κάβουρας**, Καθηγητής
Μαρία Παπαπαύλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Νικόλαος Πουλάκης, Εργαστηριακό Διδακτικό
Προσωπικό

Σημείωμα της συγγραφέα

Το δοκίμιο αυτό αποτελεί πτυχιακή εργασία η οποία συντάχθηκε για το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και υποβλήθηκε προς εξέταση τον Ιανουάριο του 2022. Η συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

Οι απόψεις που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία εκφράζουν αποκλειστικά την συγγραφέα και όχι τον επιβλέποντα Καθηγητή.

Πίνακας περιεχομένων

<u>Εισαγωγή.....</u>	<u>4</u>
<u> <i>Μύθος, Αφήγηση και «Αλήθεια».....</i></u>	<u>4</u>
<u>Ο Μύθος της Umm Kulthum κατά την V. Danielson.....</u>	<u>17</u>
<u> <i>“The Voice of Egypt: Umm Kulthum, Arabic Song and Egyptian Society in the Twentieth Century”.....</i></u>	<u>17</u>
<u> <i>Μουσική, Φύλο και Πολιτική: η Umm Kulthum της V. Danielson.....</i></u>	<u>21</u>
<u> <i>Συμπεράσματα για τον Μύθο της V. Danielson.....</i></u>	<u>29</u>
<u>Ο Μύθος της Umm Kulthum κατά την M. Goldman.....</u>	<u>32</u>
<u> <i>“A Voice like Egypt”.....</i></u>	<u>32</u>
<u> <i>Συμπεράσματα για τον Μύθο της M. Goldman.....</i></u>	<u>36</u>
<u> <i>Μουσική, Φύλο και Πολιτική μέσα από τον μύθο της M. Goldman.....</i></u>	<u>41</u>
<u>Ο Μύθος της Umm Kulthum κατά την L. Lohman.....</u>	<u>45</u>
<u> <i>“Umm Kulthum: Artistic Agency and the Shaping of an Arab Legend”.....</i></u>	<u>45</u>
<u> <i>Μουσική, Φύλο και Πολιτική μέσα από τον Μύθο της L. Lohman.....</i></u>	<u>50</u>
<u>Ο Μύθος της Umm Kulthum και οι «Αλήθειες» του.....</u>	<u>57</u>
<u>Βιβλιογραφία.....</u>	<u>62</u>

Εισαγωγή

Μύθος, Αφήγηση και «Αλήθεια»

Η αφήγηση μιας ιστορίας είναι γνώρισμα της ανθρώπινης φύσης. Κύριος στόχος είναι η μεταφορά του ακροατή σε μια άλλη πραγματικότητα όπου δημιουργός δεν είναι άλλος παρά ο άνθρωπος. Εκείνος επιλέγει και ταυτόχρονα κατασκευάζει την αφήγηση. Τα πράγματα περιπλέκονται αν προσπαθήσει κανείς να αναζητήσει την αλήθεια μέσα σε αυτήν την αφήγηση. Για πολλούς η «αλήθεια» ορίζεται ως η αντικειμενική παράθεση των στοιχείων ενός γεγονότος. Ωστόσο ο άνθρωπος παράγοντας φέρνει στην επιφάνεια βαθύτερα νοήματα και ερμηνείες όπου η παραπάνω διαδικασία δεν μπορεί να αναδείξει το πραγματικό νόημα της αλήθειας. Το σημαίνον και το σημαινόμενο είναι δύο διαφορετικές λέξεις που εκ πρώτης όψεως ξεγελούν το μάτι. Έτσι και η αλήθεια των πραγμάτων πολλές φορές ξεγελάει τον άνθρωπο και κρύβει το πραγματικό της νόημα.

Η «αλήθεια» του μύθου δεν είναι μόνο μία και συνδέεται άμεσα με την κοινωνία. Η κοινωνία ως αφηγητής του μύθου είτε ως ακροατής διαμορφώνει διαφορετικές σκέψεις για τον μύθο και την «αλήθεια» του. Ένα κομμάτι της αλήθειας πάντα θα αναδύεται στην επιφάνεια ενώ ένα άλλο θα προσλαμβάνεται και θα ερμηνεύεται με διαφορετικό τρόπο .

Η εξιστόρηση μιας αφήγησης έχει διπλή ταυτότητα ως προς την αντικειμενικότητα της «αλήθειας» που εμπεριέχει. Η «αλήθεια» μπορεί να έχει πολλές μορφές αλλά και ερμηνείες, αυτή αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στην αντικειμενικότητα και στην υποκειμενικότητα των πραγμάτων που παρουσιάζει (Κάβουρας, 2008). Ο αφηγητής από την άλλη, καθώς εξιστορεί στο ακροατήριο τον μύθο και την ιστορία του, δημιουργεί την δική του «αλήθεια» για τον μύθο. Το ακροατήριο παρατηρεί, κατανοεί και ερμηνεύει τα γεγονότα με τον δικό του μοναδικό τρόπο. Ο εκάστοτε αφηγητής φανερώνει τις δικές του εμπειρίες, αντιλήψεις, αισθητικές απόψεις κτλ. έτσι και η αφήγηση που πρόκειται να δημιουργήσει θα έχει ένα μοναδικό στοιχείο που θα πηγάζει από την εσωτερικότητα του. Έτσι δημιουργείται ένα πλήθος αφηγήσεων, η πολλαπλότητα των ερμηνειών που εμφανίζονται συνδέεται με την πολλαπλότητα της «αλήθειας».

Το περιβάλλον και πιο συγκεκριμένα η κοινωνία μέσα στην οποία δρα ο αφηγητής υπακούει σε κάποιους κανόνες. Με τον όρο κανόνας δεν επιδιώκω να υπογραμμίσω την έννοια της αυστηρότητας και της απαγόρευσης αλλά αναφέρομαι κυρίως σε πράξεις και τρόπους συμπεριφοράς που η ίδια η κοινωνία δέχεται ή απορρίπτει από τα ίδια τα μέλη. Ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύεται μια κοινωνία, *ποιος κάνει τι και γιατί το κάνει, τι σημαίνει μια πράξη και ποια είναι η ερμηνεία* της από την κοινωνία, είναι μόνο μερικά από τα πράγματα που επηρεάζουν το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο δρα ο αφηγητής. Έτσι οι εμπειρίες που διαμορφώνονται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον είναι μοναδικές. Η κοινωνία είναι ο βασικός παράγοντας που επηρεάζει και διαμορφώνει τον τρόπο που ερμηνεύει ο αφηγητής τα πράγματα όπως και τον τρόπο που βλέπει και κατανοεί την «αλήθεια» μέσα σε αυτά. Μέσα από τις αφηγήσεις δημιουργείται μια επιτέλεση (performance) της παράδοσης που χαρακτηρίζεται από μια βιωματική συνθήκη της πολιτισμικής πραγματικότητας (Κάβουρας,2010). Ο αφηγητής αλλά και ο ακροατής βιώνουν την παράδοση μέσα από την αφήγηση του μύθου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω φαίνεται ότι «η αλήθεια» του λόγου του μύθου δεν είναι ίδια για όλους τους ανθρώπους. Ο αφηγητής μεταφέρει την δική του «αλήθεια» για τον μύθο που εξιστορεί ενώ ο ακροατής, δηλαδή αυτός που παραλαμβάνει όλα τα δεδομένα δημιουργεί μια νέα εκδοχή του μύθου και της «αλήθειας» του. Η δυναμική αυτή σχέση μεταξύ αφηγητή και ακροατή έχει ιδιαίτερη σημασία αφού πρόκειται να επηρεάσει το τελικό αποτέλεσμα της ερμηνείας της αφήγησης. Δεν υπάρχει αφήγηση αν δεν υπάρχει κάποιος να αφηγηθεί την ιστορία και κάποιος άλλος να την ακούσει. Τα δύο αυτά πρόσωπα, ο πομπός και ο δέκτης, δημιουργούν μια μοναδική αλληλεπίδραση που καθορίζει την επιτελεστική διαδικασία της αφήγησης του μύθου. Από την μια ο αφηγητής θα αποδώσει την «αλήθεια» με τον δικό του μοναδικό τρόπο και από την άλλη τα γεγονότα θα πάρουν μια συγκεκριμένη μορφή σύμφωνα με τον τρόπο σκέψης, τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις του ακροατή.

Ο τρόπος με τον οποίο θα επιλέξει ο αφηγητής να καταγράψει και να ερμηνεύσει τον μύθο και την «αλήθεια» του ποικίλει, ενώ παράλληλα είναι καθοριστικός για την διαδικασία της αφήγησης. Η επιστημονική κοινότητα πολλές φορές επιλέγει να προσεγγίσει τα γεγονότα και την αλήθεια τους μέσα από την αντικειμενική σκιαγράφηση τους, ωστόσο πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν πιο

εύπλαστους τρόπους περιγραφής και παράλληλα αναγνωρίζουν τον αφηγητή ως παράγοντα καθοριστικής σημασίας.

Οι μύθοι ζωντανεύουν μέσα από τον λαό και την αφήγηση τους, ο πολιτισμός που έχει διδαχθεί ενσωματώνεται στον λόγο του μύθου. Ως αποτέλεσμα δεν θα μπορούσε να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στον μύθο και στον τρόπο αφήγησης του από το περιβάλλον μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε. Ο μύθος και η «αλήθεια» του περνάει μέσα από τον αφηγητή, η πολλαπλότητα της αλήθειας στηρίζεται στον τρόπο που ο εκείνος ερμηνεύει τα γεγονότα (Κάβουρας, 2008). Εκείνος δημιουργεί νέες ερμηνείες για τον μύθο που αφηγείται και παράλληλα προσθέτει ένα νέο δικό του μέλος στην αφήγησή του. Έτσι ο μύθος ζωντανεύει μέσα από τις αφηγήσεις του. Η «αλήθεια» του μύθου θα υπάρχει σε κάθε αφήγηση με διαφορετική μορφή.

Το τελικό αποτέλεσμα της αφήγησης του μύθου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τρόπο διαχείρισης του λόγου από τον αφηγητή. Εκείνος πρόκειται να ορίσει τις αισθητικές κατευθύνσεις της ιστορίας του μύθου αλλά και της συνολικής επιτέλεσης. Ο τρόπος που θα δομήσει την αφηγηματική επιτέλεση θα διαμορφώσει και το τελικό αποτέλεσμα που θα προσληφθεί από τον ακροατή. Όλη αυτή η διαδικασία έχει αρκετά κοινά στοιχεία με την συγγραφή της εθνογραφίας. Η εθνογραφία είναι το τελικό προϊόν μιας έρευνας συνήθως του ανθρωπολογικού τομέα. Στόχος είναι η αποτύπωση μιας βαθύτερης ερμηνείας των κοινωνικών δομών που μελετά ο εθνογράφος αλλά και η συνειδητοποίηση ότι τα όρια ανάμεσα στον τρόπο αναπαράστασης και στο ουσιαστικό περιεχόμενο είναι εξίσου δύσκολα να χαραχτούν (Geertz, 1973, σσ.13-43). Η διαδικασία συγγραφής μιας εθνογραφίας εξαρτάται από την λογοτεχνική ικανότητα του εθνογράφου να αποτυπώσει στο χαρτί τα δεδομένα τα οποία συνέλεξε και ταξινόμησε στο πεδίο της έρευνας καθώς και την βαθύτερη ερμηνεία τους.

Ο εθνογράφος, όπως και ο αφηγητής του μύθου, προσπαθεί να χειριστεί τον λόγο έτσι ώστε να καταφέρει να αποδώσει το αποτέλεσμα που ο ίδιος επιδιώκει. Η λογοτεχνία και στις δύο περιπτώσεις είναι αποτελεί βασική μέθοδο ανάδειξης της αφήγησης. Η αφήγηση του μύθου αλλά και της εθνογραφικής έρευνας αντανακλούν τις αντιλήψεις, τις εμπειρίες και τον τρόπο σκέψης του αφηγητή. Η ερμηνευτική «αλήθεια» του μύθου συνδέεται με το φανταστικό στοιχείο, ενώ στην εθνογραφία η αφήγηση διεγείρει την φαντασία του αναγνώστη μέσα από τον συμβολισμό των λέξεων

έτσι ώστε τα γεγονότα, οι εμπειρίες και τα βιώματα του εθνογράφου να εμφανιστούν με πιστό τρόπο.

Δύο ακόμα σημαντικοί άξονες για την κατανόηση του μύθου είναι η ποιητική και ρητορική τέχνη¹. Αυτοί οι δύο άξονες επηρεάζουν άμεσα την κοινωνική δομή αφού οι πράξεις των ατόμων και τα νοήματα αυτών των πράξεων δημιουργούν νέες κοινωνικές ταυτότητες οι οποίες χαρακτηρίζουν το συνολικό κοινωνικό περιβάλλον. Είναι δύο τέχνες οι οποίες διαμορφώνουν, διαχωρίζουν και δίνουν νόημα στην διαδικασία της επιτέλεσης. Η ποιητική και ρητορική διάσταση του μύθου αναδεικνύει τα κοινωνικά και πολιτιστικά φαινόμενα ως συμβολικές πρακτικές μέσα στις οποίες το άτομο που ποιεί, δηλαδή που πράττει, δημιουργεί μια νέα ταυτότητα στην οποία προσδίδει ένα μοναδικό συμβολισμό. Στην ρητορική τέχνη στόχος είναι το άτομο να πείσει το πρόσωπο που έχει απέναντι του. Ως πρόσωπο ή καλύτερα ως ο «Άλλος» ορίζεται η διαφορετικότητα ανάμεσα στα δύο πρόσωπα. Ο «Άλλος» διαφέρει από το άτομο που πράττει με σκοπό να υπογραμμιστεί η αντίθεση των πράξεων αλλά και των ταυτοτήτων των δύο πλευρών. Μέσα από τις παραπάνω πρακτικές αναδεικνύονται και σχηματίζονται εκτενέστερα οι αισθητικές, πολιτικές και πολιτιστικές στάσεις της ίδιας της κοινωνίας. Το πρόσωπο που πράττει επιδιώκει μέσα από έναν συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς να πείσει το εκάστοτε κοινωνικό περιβάλλον και τους ανθρώπους που το απαρτίζουν. Φαίνεται ότι η ποιητική και ρητορική τέχνη δημιουργούνται από τους ανθρώπους και παράλληλα απευθύνονται σε αυτούς, στην κουλτούρα και στην κοινωνία τους.

Η ποιητική και ρητορική διάσταση του μύθου αναδεικνύουν την ερμηνεία του περιεχομένου και τις αλληλένδετες ερμηνείες πραγμάτων της ερμηνευτικής επιτέλεσης. Τα πρόσωπα που εμπλέκονται σε αυτήν την διαδικασία αφηγούνται μια δική τους μοναδική ιστορία την οποία ο καθένας την βιώνει και την ερμηνεύει με έναν ξεχωριστό τρόπο. Η παραγωγή και αναπαραγωγή αυτών των διαφορετικών αφηγήσεων αναδεικνύουν διαφορετικές ιδέες, αντιλήψεις και τρόπους σκέψης. Το κάθε άτομο

¹ Με τους όρους ποιητική και ρητορική τέχνη εστιάζω στην εθνογραφική χρήση και με κεντρικό στοιχείο τον μύθο και την μυθοπλασία. Βλ. Παύλος Κάβουρας, «Τραγουδώντας τον κόσμο: προφορική ποίηση και ιστορία στην Όλυμπο Καρπάθου», στο: Ρίκα Μπενβενίστε και Θεόδωρος Παραδέλλης (επιμ.), Αφηγηματικότητα, ιστορία και ανθρωπολογία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη 1994, σ.40-163.

αφηγείται και ερμηνεύει την δική του αλήθεια η οποία εμπεριέχει και ένα κομμάτι των δικών του αντιλήψεων, έτσι η πολυφωνία είναι χαρακτηριστικό κομμάτι της αφήγησης.

Μέσα από αυτήν την μικρή ανάλυση μερικών τμημάτων του μύθου, και προσεκτική παρατήρηση του ακροατή αλλά και του αφηγητή φανερώνεται ο πολιτισμός πάνω στα οποία βασίζεται η ερμηνεία του μύθου. Ο μύθος και ο πολιτισμός είναι δύο αλληλένδετα στοιχεία τα οποία αντλούν νόημα το ένα μέσα από το άλλο.

Η ανάλυση του μύθου φανερώνει πολύπλοκες κοινωνικές σχέσεις αλλά και βαθύτερες ερμηνείες του κοινωνικού πλέγματος, των συμβόλων που το χαρακτηρίζουν και των ατόμων που υπάρχουν μέσα σε αυτό. Η ερμηνευτική διαδικασία αποσκοπεί στην αναγνώριση των κοινωνικών πλεγμάτων καθώς και στην ερμηνεία των ταυτοτήτων (Κάβουρας, 2008). Έτσι αναδεικνύονται σχέσεις μεταξύ ποιητικής και ρητορικής διάστασης και νοήματα όπως *ποιος κάνει τι και γιατί*, *τί συμβολίζει* αυτή η πράξη για το κοινωνικό περιβάλλον και πώς συμβάλλει αυτή η κατάσταση στην δημιουργία μιας νέας ταυτότητας.

Η «αλήθεια» του μύθου έχει συνδεθεί με την παρουσίαση και την αφήγηση σημαντικών γεγονότων ή προσώπων. Ο αφηγητής επιλέγει να ερμηνεύσει ιστορίες που δημιουργούν έκπληξη στο κοινό και προκαλούν εντύπωση. Τα «μεγάλα» γεγονότα γοητεύουν την κοινωνία η οποία συσπειρώνεται και ψυχαγωγείται με την δημόσια επιτέλεση της ερμηνείας τους. Ο μύθος επιτρέπει την συναίνεση υποκειμενικών αναλύσεων από τα γεγονότα με τέτοιο τρόπο ώστε όχι μόνο να μην διαταράσσεται η ενότητα της ομάδας αλλά να ενισχύεται περαιτέρω η συλλογικότητα της.

Μέσα από τον μύθο και την αφήγηση, το «μεγάλο» έμεινε κεντρικό θέμα των ιστοριών του πολιτισμού. Η λέξη «μεγάλο» εδώ αναφέρεται στα σπουδαία επιτεύγματα του πολιτισμού. Συμβολίζει ένα είδος προόδου και μια υπέρβαση των δυνατοτήτων που πολλές φορές το άτομο αδυνατεί να κατανοήσει αυτό το επίτευγμα αυτό λόγω της υψηλής ποιότητας του.

Η κοινωνία, προσπαθώντας να κατανοήσει το «μεγάλο», το συνδέει με τον μύθο και την αφήγηση. Είναι ένα τρόπος ερμηνείας ενός ασυλλήπτου γεγονότος από τον πολιτισμό. Έτσι όσο η φήμη του μύθου αυξάνεται, τόσο και η ιστορία αυτού του σπουδαίου γεγονότος αποκτά μεγαλύτερες διαστάσεις. Πολλές φορές οι διαστάσεις αυτές διαμορφώνονται σε έναν μεταγενέστερο χρόνο από αυτόν όπου εξελίχθηκε το γεγονός.

Όπως ανέφερα και νωρίτερα ο κάθε πολιτισμός αφομοιώνει και ερμηνεύει τον εκάστοτε μύθο μέσα από τις δικές του αντιλήψεις, αισθητικές απόψεις και τρόπους σκέψεις. Ωστόσο τα «μεγάλα» επιτεύγματα τα οποία και συνδέθηκαν με την ιστορία του μύθου εκλαμβάνονται, στην πλειονότητα τους, με παρόμοιο τρόπο από την κοινωνία. Δηλαδή ο μύθος του «μεγάλου» διαθέτει μια οικουμενική αναγνώριση η οποία επικυρώνει και την υψηλή ποιότητα του περιεχομένου του.

Πρόσωπα στα οποία συνδέονται σπουδαία επιτεύγματα βρίσκονται στο επίκεντρο της αφήγησης του μύθου. Τα επιτεύγματά τους πολλές φορές μένουν ανεξίτηλα στην ιστορία της ανθρωπότητας. Από στόμα σε στόμα ο μύθος τους διαδίδεται και ερμηνεύεται με διαφορετικό τρόπο από τον κάθε άνθρωπο, ωστόσο το κεντρικό σώμα του μύθου και του «μεγάλου», η αίσθηση της υπέρβαση και της έκπληξης είναι κοινά σε κάθε ερμηνεία.

Ένα τέτοιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα μύθου που χαρακτηρίζεται από υπέρβαση και υψηλή αισθητική είναι εκείνος που δημιουργείται γύρω από το πρόσωπο της Μαρίας Κάλλας². Ο ανθρώπινος νους αδυνατεί πολλές φορές να συλλάβει το έργο της. Η φωνή της ήταν μοναδική και καθηλωτική για οποιοδήποτε βρισκόταν στο ακροατήριο. Η αφήγηση του μύθου της χαρακτηρίζεται από μια οικουμενική αναγνώριση από πολλούς και διαφορετικούς πολιτισμούς. Έτσι φαίνεται ότι η μεγαλοφυΐα που εμπεριέχει το «μεγάλο» δεν γνωρίζει κοινωνικά και πολιτιστικά σύνορα αλλά αντίθετα υπερβαίνει την κοινωνική διαφορετικότητα. Ο μύθος της Μαρίας Κάλλας είναι οικουμενικά αναγνωρισμένος, αν και η εθνικότητα της είναι Ελληνική ο μύθος της χαρακτηρίζεται ως κοσμοπολίτικος και αναγνωρισμένος από τους διαφορετικούς πολιτισμούς.

Ακολουθώντας το παραπάνω πλαίσιο εμφανίζεται ακόμα μια γυναικεία προσωπικότητα που ο μύθος της και η ιστορία του ενσωματώθηκαν στην Ελληνική εθνική κληρονομιά. Η Σοφία Βέμπο³, όπως και η Μαρία Κάλλας, ξεκίνησε την πορεία

² Η Μαρία Κάλλας γεννήθηκε στις 2 Δεκεμβρίου του 1923 και πέθανε στις 16 Σεπτεμβρίου του 1977. Ήταν κορυφαία Ελληνίδα υψίφωνος του 20^{ου} αιώνα και πλέον γνωστή παγκοσμίως ντίβα της όπερας. Η υψηλή μπελ κάντο φωνητική τέχνη της, το μεγάλο εύρος της φωνής της και οι ιδιάζουσες υποκριτικές τις ικανότητες έχουν επαινεθεί από πλήθος κριτικών (<https://www.britannica.com/biography/Maria-Callas>).

³ Η Σοφία Βέμπο γεννήθηκε στις 10 Φεβρουαρίου του 1910 και πέθανε στις 11 Μαρτίου του 1978. Ήταν κορυφαία Ελληνίδα ερμηνεύτρια και ηθοποιός της οποίας η καλλιτεχνική πορεία εκτείνεται από το Μεσοπόλεμο έως τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια και της δεκαετία του '50. Χαρακτηρίστηκε «Τραγουδίστρια της Νίκης» λόγω των εθνικών τραγουδιών που ερμήνευε κατά τη διάρκεια του

της στον χώρο της μουσικής με έναν τρόπο ο οποίος φαινόταν να μαρτυρά πως η μοίρα της ήταν προδιαγεγραμμένη. Η Σοφία Βέμπο έγινε εθνικό σύμβολο του Ελληνικού χώρου μέσα από την στάση που κράτησε κατά την περίοδο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Οι Έλληνες στρατιώτες αλλά και ο Ελληνικός λαός αντλούσαν δύναμη μέσα από την φωνή και τα τραγούδια της. Μέσα σε μια πολύ δύσκολη περίοδο η Ελληνίδα τραγουδίστρια κατάφερε να συσπειρώσει κοντά της τον λαό και να κρατήσει αναμμένη την ελπίδα για τον αγώνα, απελευθερώνοντας το πνεύμα του λαού και ζωντανεύοντας την εθνική ταυτότητα της χώρας. Η συγκεκριμένη προσωπικότητα σε αντίθεση με την Μαρία Κάλλας, είναι εθνική φιγούρα, αναγνωρίζεται σε εθνικό επίπεδο και συνδέεται άμεσα με αυτό.

Ο μύθος μπορεί να πάρει διαφορετικές ταυτότητες και ερμηνείες ανάλογα με τον πολιτισμό μέσα στον οποίο διαμορφώνεται. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι η δυναμική του κεντρικού θέματος που εξιστορεί ο μύθος περνάει στην αφήγηση. Η αφήγηση του μύθου του «μεγάλου» αφήνει στον ακροατή πάντα την ίδια αίσθηση, ίσως με μικρές διαφορές που συνδέονται με το πρόσωπο που αφηγείται αλλά σε συνολικό βαθμό το αποτέλεσμα είναι το ίδιο.

Συνδετικός κρίκος αυτών των δύο γυναικών στον οποίο επιλέγω να εστιάσω είναι η μουσική προσωπικότητα. Η μουσική έχει την ικανότητα να διεγείρει τους ανθρώπους και να τους ενώνει ακόμα στις πιο δυσμενείς καταστάσεις. Διαθέτει μια διαχρονική αξία όπως επίσης διαθέτει και την ικανότητα να περνάει πάνω από τα σύνορα που έχει δημιουργήσει ο άνθρωπος, έτσι χαρακτηρίζεται από μια οικουμενική αποδοχή. Οι δύο γυναίκες κατάφεραν μέσα σε έναν μια ανδροκεντρική κοινωνία να αναδείξουν την μουσική τους προσωπικότητα. Η μεγαλοφυΐα αυτών των δύο γυναικών ενσαρκώνεται μέσα στην αφήγηση του μύθου.

Στοιχεία που πολλές φορές επηρεάζουν την κοινωνία και καθορίζουν το επιτρεπτό και το μη επιτρεπτό, τους τρόπους συμπεριφοράς και το κοινωνικά ιδανικό δεν υιοθετούνται απαραίτητα από την έννοια της μεγαλοφυΐας. Ωστόσο ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η ταύτιση των κοινωνικά μη αποδεκτών προσώπων με την μεγαλοφυΐα και το πώς αυτή εν τέλει υπερβαίνει τα κοινωνικά όρια. Έτσι η μεγαλοφυΐα δυνητικά μπορεί ανατρέψει την κοινωνική κανονικότητα και να επαναπροσδιορίσει τους

κανόνες μέσα σε μια ομάδα ανθρώπων. Ακόμα και κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από ένα πιο περιοριστικό χαρακτήρα είναι δυνατόν να ανατραπούν από την μεγαλοφυΐα.

Μία ανάλογη γυναικεία προσωπικότητα που συνδέθηκε με το «μεγάλο» μέσα από την μουσική είναι η Λιβανέζα τραγουδίστρια Fairuz. Η περίπτωση της Fairuz παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την μελέτη του θέματος της διπλωματικής, καθώς η συγκεκριμένη τραγουδίστρια αποτελεί το συμβολικό δίδυμο με την Αιγύπτια Umm Kulthum. Ένα ακόμα γυναικείο πρόσωπο που εκπροσωπεί το έθνος είναι η Fairuz⁴. Και οι δύο φυσιογνωμίες κυριαρχούν στον Αραβικό κόσμο σε όλο το Μαγκρέμπ και την Μέση και Εγγύς Ανατολή. Η σύνδεση του εθνικά «μεγάλου» και του οικουμενικά «μοναδικού» παρουσιάζει πολλές ενδιαφέρουσες όψεις στην ζωή και το έργο των δύο καλλιτεχνίδων. Γεννημένη στον Λίβανο το 1934 η Fairuz θεωρείται από πολλούς η φωνή του Λίβανου καθώς και μια από τις σημαντικότερες τραγουδίστριες του Αραβικού κόσμου. Το πρόσωπο ταυτίζεται με το έθνος, είναι σεβαστό και αγαπητό προς την πλειονότητα της περιοχής. Οι επιτελεστικές τέχνες, συγκεκριμένα η μουσική και το θέατρο, που την ανέδειξαν σε μια σημαντική καλλιτέχνίδα αναδεικνύουν σημαντικά κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα που αφορούσαν όχι μόνο την τοπική κοινωνία αλλά και την ευρύτερη γεωγραφική περιοχή. Το θέατρο και η μουσική είναι τα εργαλεία με τα οποία η ίδια προσπαθεί να συνκινήσει το κοινό της. Η σχέση που είχε με το ακροατήριο φαίνεται να είναι σημαντική αφού και το ίδιο το κοινό ήταν άμεσα συνδεδεμένο με την βαρύτητα της επιτέλεσης (Stone, 2008).

Η μυθοποίηση της Fairuz δεν έγινε με αυστηρούς καλλιτεχνικούς όρους, όπως για παράδειγμα έγινε με την περίπτωση της Κάλλας. Τα τραγούδια και οι ερμηνείες της συνδέθηκαν με πολιτικές αντιλήψεις και συχνά αποτέλεσαν αφορμή για την ανάδειξη της σχέσης μεταξύ μουσικής και πολιτικής. Όπως ο αφηγητής του μύθου επηρεάζεται από το κοινό του, έτσι και ο τρόπος που θα ερμηνεύσει αφηγητής τον μύθο θα καθορίσει την μορφή της ερμηνείας που θα σχηματίσει ο ακροατής για τον μύθο. Αυτή

⁴ Η Fairuz γεννήθηκε στις 29 Νοεμβρίου του 1934, κατάγεται από τον Λίβανο και παράλληλα θεωρείται από πολλούς εθνικό σύμβολο αυτού του τόπου. Οι μουσικές της δεξιότητες και η ικανότητα της να συνδέσει την μουσική και την μουσική επιτέλεση με την τοπική κοινωνία έτσι ώστε να θίξει μείζονα κοινωνικοπολιτικά θέματα την καθιστούν ευρέως γνωστή σε ολόκληρο τον Αραβικό κόσμο (Stone, 2008).

ακριβώς η αλληλεπίδραση εμφανίζεται και στην παραπάνω επιτελεστική τέχνη του θέατρου και της μουσικής της Fairuz.

Η μεγαλοφύα της Fairuz εμφανίζεται μέσα από τον τρόπο που δημιουργεί την *persona*⁵ της εκάστοτε μουσικής και θεατρικής επιτέλεσης αλλά και στο περιεχόμενο που αντιπροσωπεύει και το οποίο επηρεάζει τα κοινωνικά θέματα (Stone, 2008). Η τραγουδίστρια μπόρεσε να θίξει μείζονα θέματα στην κοινωνία του Λίβανου. Η φωνή της σύμφωνα με μαρτυρίες άλλαζε συνεχώς ανάλογα με την επιτέλεση που δημιουργούσε, ήταν ικανή να υπογραμμίζει συγκεκριμένα στοιχεία έτσι ώστε να περάσει ένα βαθύτερο μήνυμα στο κοινό. Η Fairuz έγινε γνωστή και μεγαλόρρησε ως τραγουδίστρια ενός σταθερού σχήματος, το οποίο έχει δύο αυτόνομες όψεις, οι Rahbani και ο Ziad. Σε μια ανδροκεντρική κοινωνία του Αραβικού κόσμου, η Fairuz κατέκτησε το κοινό ως κυρίαρχη επιτελεστική παρουσία στις συλλογικές αυτές εμφανίσεις. Η περίπτωση της παρουσιάζει ιδιαίτερο ανθρωπολογικό ενδιαφέρον, καθώς αντιστοιχεί, με άλλους ιστορικούς και πολιτισμικούς όρους, όπως με την περίπτωση της Umm Kulthum. Το ζήτημα της μουσικής μεγαλοφύας αποκτά μια νέα προοπτική που συνδέει την καλλιτεχνική δεξιοτεχνία με την κοινωνική μυθοποίηση.

Με το πέρασμα των χρόνων η φήμη της συνδέθηκε με τους αδερφούς Rahbani⁶, τον Assi Rahbani και τον Mansour Rahbani. Με τον Assi αργότερα παντρεύτηκαν και αποκτήσαν τέσσερα παιδιά. Αν και σαν ομάδα οι τρεις τους έκαναν μεγάλη επιτυχία το πρόσωπο της Fairuz πάντα ξεχώριζε. Κάθε θεατρικός ρόλος και τραγούδι που ερμήνευε είχε ένα βαθύτερο νόημα που συνδεόταν με τον λαό και την παράδοση του τόπου. Όλα τα έργα που δημιουργούσαν οι αδερφοί Rahbani και η Fairuz στηρίζονταν σε μια έννοια αγάπης που συχνά φαινόταν να αντανακλά την αγάπη για το ίδιο το έθνος.

Με το πέρασμα των χρόνων και αφού η Fairuz απομακρύνθηκε από την συνεργασία της με τους αδερφούς Rahbani άρχισε να δουλεύει με τον γιό της, τον Ziad. Όπως οι αδερφοί Rahbani έτσι και ο Ziad προσπαθούσε να δίνει την αίσθηση ότι εκείνος έχει τον καλλιτεχνικό έλεγχο. Η υπέρβαση είναι αντιπροσωπευτικό στοιχείο της μεγαλοφύας έτσι και η Fairuz κατάφερε να υπερβεί τους συνεργάτες της. Η ψυχή

⁵ *Persona* ([sb]'s public image), δημόσια εικόνα. (<https://www.wordreference.com/>).

⁶ Οι *Rahbani Brothers*, ο Assi Rahbani (1923-1986) και ο Mansour Rahbani (1925-2009), ήταν Λιβανέζοι μουσικοί, συνθέτες, στιχουργοί και συγγραφείς μουσικοθεατρικών έργων. Έγιναν διάσημοι ως μουσικό δίδυμο, η καριέρα τους πήρε σημαντική έκταση όταν συνεργάστηκαν με την τραγουδίστρια Fairuz (Stone, 2008).

και το σώμα της επιτέλεσης ήταν η ίδια, η μεγαλοφυΐα της δεν μπορούσε να επισκιαστεί από οποιαδήποτε ανδρική φιγούρα με την οποία συνεργαζόταν.

Περνάμε τώρα στην άλλη «μεγάλη» φυσιογνωμία του Αραβικού κόσμου. Η Umm Kulthum γεννήθηκε στις 31 Δεκεμβρίου του 1929 και πέθανε στις 3 Φεβρουαρίου του 1975. Έμεινε στην ιστορία του Αραβικού κόσμου ως μια γυναίκα φαινόμενο η οποία με την μουσική της παρουσία υπερέβη την συμβατική κοινωνική πραγματικότητα. Την αποκάλεσαν « Η Φωνή της Αιγύπτου» (Danielson, 1997). Ένα φαινόμενο που επεκτάθηκε πέρα ακόμα και από τον τεράστιο και πολύπλευρο Αραβικό κόσμο και το οποίο απασχόλησε μουσικολόγους και κοινωνικούς επιστήμονες ως μια ιδιαίτερη έκφραση της μεγαλοφυΐας. Η καριέρα της χαρακτηρίζεται ως σαν μία από της σπουδαιότερες και λαμπρότερες όλων των εποχών. Ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίστηκε την μουσική της μεγαλοφυΐα και παράλληλα διαμόρφωσε την κοινωνική της ταυτότητα μέσα σε μια ανδροκρατούμενη κοινωνία όπως είναι αυτή της Αιγύπτου αποτελεί μείζων προβληματισμό της διπλωματικής.

Τρεις ερευνητικοί άξονες, η μουσική, το φύλο (η γυναίκα) και η πολιτική, θα εξεταστούν μέσα από τρεις διαφορετικές πηγές. Με έμφαση στην μουσική μεγαλοφυΐα που χαρακτηρίζει την τραγουδίστρια σκοπός είναι να παρατηρηθεί ο τρόπος με τον οποίο εκείνη χρησιμοποίησε την μουσική της ταυτότητα για να αναρριχηθεί στην κοινωνική πυραμίδα επίσης πως η γυναικεία της ταυτότητα την επηρέασε, πως αυτή αναδημιουργείται και πως η τραγουδίστρια κατάφερε να επηρεάσει τα πολιτικά γεγονότα και τέλος να αναδειχθεί σε εθνικό σύμβολο όχι μόνο της Αιγύπτου αλλά και του ευρύτερου Αραβικού χώρου.

Η κοινωνία και ο πολιτισμός της Αιγύπτου αποτελούν ένα πλούσιο ερευνητικό πεδίο με ποίκιλα δεδομένα και διαπλεκόμενες πολιτικές, θρησκευτικές και κοινωνικές ταυτότητες. Η γεωγραφική θέση της Αιγύπτου λειτούργησε υπέρ του τοπικού πολιτισμού αφού ο ίδιος ήρθε σε επαφή με άλλους λαούς τόσο του γειτονικού Αραβικού κόσμου όσο και του Δυτικού. Η Δυτική αποικιοκρατία είναι ακόμα ένα τεράστιο κεφάλαιο που επηρεάζει και διαμορφώνει την κοινωνία της Αιγύπτου και συγκεκριμένα το Κάιρο και την Αλεξάνδρεια. Αυτή φαίνεται να μεταβάλλεται καθώς ο Δυτικός πολιτισμός εισβάλλει στην τοπική κοινωνία. Το ερευνητικό ενδιαφέρον σε αυτό το σημείο εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο ο Αιγύπτιος βλέπει τον Δυτικό άνθρωπο, πως η τοπική κοινωνία επηρεάζεται μέσα στα χρόνια και εν τέλει

μεταβάλλεται, ποια είναι ενδεχομένως τα θετικά στοιχεία που ο Δυτικός πολιτισμός πρόσφερε στην Αιγυπτιακή κοινωνία και τέλος πώς επηρεάζονται οι κοινωνικές ταυτότητες και συγκεκριμένα η μουσική, η γυναίκα και η πολιτική της Αιγύπτου.

Η προσωπικότητα και το έργο της Umm Kulthum εξετάζεται στην διπλωματική από την σκοπιά του ζητήματος της μεγαλοφυΐας σε συνάρτηση με τις πολιτισμικές και πολιτικές αντιλήψεις του Αραβικού κόσμου για την μουσική, την γυναίκα και την διαχείριση της αποικιοκρατίας. Το βασικό ερώτημα που διατρέχει την διπλωματική είναι: πώς η Umm Kulthum έγινε σύμβολο του έθνους και πώς διατηρήθηκε εν ζωή και μετά θάνατον. Η ίδια κατάφερε μέσα από τις μουσικές της δεξιότητες να ανακατασκευάσει την κοινωνική της ταυτότητα και να αναδειχθεί σε εθνικό σύμβολο. Η τραγουδίστρια αντικατοπτρίζει το «μεγάλο». Χρησιμοποίησε χαρακτηριστικά στοιχεία του Αραβικού πολιτισμού που πολλά από αυτά είχαν σχεδόν ξεχαστεί ενώ παράλληλα το πρόσωπο της συνδέθηκε με την κουλτούρα και τον πολιτισμό του Αραβικού κόσμου ως ένα άτομο που τον μεταφέρει και τον υπηρετεί. Η υψηλή ποιότητα των μουσικών και επιτελεστικών ικανοτήτων της δεν θα μπορούσε να αμφισβητηθεί. Το δημόσιο πρόσωπο το οποίο η ίδια δημιούργησε ακολουθούσε τους κοινωνικούς κανόνες της Αιγύπτου ενώ η γυναικεία της ταυτότητα και η αγροτική της καταγωγή δεν μπόρεσαν να αποτελέσουν εμπόδιο μπροστά στην καριέρα της. Φαίνεται ότι η ζωή και το έργο της τραγουδίστριας χαρακτηρίζονται από την υπέρβαση. Συγκεκριμένα φαίνεται ότι η ίδια μπόρεσε να αντισταθεί και τέλος να απαλλαγθεί από τα κοινωνικά στερεότυπα, πολλές φορές ακολουθώντας κάποια.

Η Umm Kulthum μυθοποιήθηκε και λειτούργησε ως ένα συσπειρωτικό στοιχείο για ολόκληρη την κοινωνία της Αιγύπτου, και λόγω της ιδιαίτερης θέσης της Αιγύπτου ως επίκεντρο της ψυχαγωγίας όλου του Αραβικού κόσμου, ο μύθος της κυριάρχησε από άκρη σε άκρη σε ολόκληρη την οικουμένη. Η ερμηνευτική επιτέλεση αναδεικνύει ενδιαφέροντα στοιχεία τα οποία συνδέονται με το «μεγάλο». Ο λαός της Αιγύπτου, και όχι μόνο, λάτρευε το πρόσωπο της, πολλοί ήταν αυτοί που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τον χαρακτήρα της και της πράξεις της ενώ η φήμη της έκανε τον μύθο της γνωστό. Οι «αλήθειες» του μύθου της ποικίλουν ακριβώς λόγω της πολλαπλής προσπάθειας ερμηνείας του. Η σχέση που ανέπτυξε με τον λαό έκανε τον μύθο της αγαπητό και θαυμαστό. Για κάποιους συνδέθηκε στενά με το θρησκευτικό τραγούδι ενώ για άλλους με τον αυθεντικό πολιτισμό της Αραβίας, το σίγουρο είναι ότι η αλήθεια δεν είναι μία.

Ο μύθος της Umm Kulthum θα αναλυθεί όσον αναφορά στην πρόσληψη και διαχείριση του μέσα από τρεις αυτόνομους άξονες: την μουσική, το φύλο αλλά και την πολιτική. Μέσα από τρία τεκμήρια το βιβλίο της V. Danielson “The Voice of Egypt: Umm Kulthum, Arabic Song and Egyptian Society in Twentieth Century”, το ντοκιμαντέρ της M. Goldman “Umm Kulthum: A voice like Egypt” και τέλος το βιβλίο της μουσικολόγου L. Lohman “Umm Kulthum: Artistic and the Shaping of an Arab Legend” Agency θα γίνει μια προσπάθεια ερμηνείας των τριών τεκμηρίων. Κοινό χαρακτηριστικό των προσεγγίσεων αυτών είναι η διερεύνηση της δημοτικότητας και καλλιτεχνικής ιδιοφυίας της τραγουδίστριας. Οι συγγραφείς συγκλίνουν, παρά τις επιμέρους διαφορές στην αντίληψη ότι η μεγαλοφύα συνδέεται με την συνάντηση της δημοτικότητας και της ιδιοφυίας. Σκοπός είναι η ανάδειξη μιας διαφορετικής «αλήθειας» μέσα από τις τρεις πηγές, έτσι ώστε να υπογραμμιστούν τις διαφορετικές ερμηνευτικές προσεγγίσεις με τις οποίες οι συγγραφείς πλαισιώνουν τον μύθο της Umm Kulthum. Μέσα από αυτόν τον τρόπο ανάλυσης θα προσπαθήσω να αναδείξω την παραπάνω άποψη, ότι δηλαδή οι μυθοπλαστικές ερμηνείες που δημιουργεί ο αφηγητής αντανακλούν την κοινωνία από την οποία αυτός προέρχεται, ωστόσο η ερμηνεία της μεγαλοφυίας υπερβαίνει την αφήγηση.

Η διερεύνηση δεν θα έχει αποκλειστικά ως εστιακό σημείο της ανάλυσης την Umm Kulthum ως δρών υποκείμενο (τι έκανε; πως το έκανε και γιατί;). Αλλά και το πώς η κοινωνία κατά πρώτον στην θεσμική διάσταση και κατά δεύτερον μέσα από την ανώνυμη διαχείριση του προσώπου της εξυπηρέτησε δικές της ανάγκες πολιτισμικού χαρακτήρα. Η διερεύνηση της μυθοποίησης της Umm Kulthum θα έχει από άκρη σε άκρη στην διπλωματική δύο σημεία αναφοράς, την υποκειμενική αντίληψη και διαχείριση της μεγαλοφυίας, και την «αντικειμενική» των ενσώματων και φαντασιακών άλλων της εποχής. Βασικά ερωτήματα που θα με απασχολήσουν είναι: Με ποιόν τρόπο η μουσική συνδέεται με κοινωνικοπολιτικά γεγονότα και πώς μπορεί να επηρεάσει άλλους μη-μουσικούς τομείς; Με ποιόν τρόπο η Umm Kulthum δημιούργησε την μουσική της ταυτότητα και πώς αυτή συνδέεται με την κοινωνία της Αιγύπτου; Πώς διαχειρίστηκε την γυναικεία της ταυτότητα και πώς αυτή έγινε αποδεκτή από το κοινωνικό περιβάλλον της Αιγύπτου; Με ποιόν τρόπο συνδέεται η μουσική με την πολιτική και ποια είναι η στάση της Umm Kulthum απέναντι στις πολιτικές εξελίξεις ως ένα πρόσωπο με επιρροή;

Τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα είναι οι βασικοί προβληματισμοί που γεννήθηκαν κατά την προσπάθεια της ερμηνείας του μύθου της Umm Kulthum. Ακολουθώντας αυτά και προσθέτοντας στην πορεία της έρευνας και άλλες απορίες δημιουργείται ένα συγκριμένο πλαίσιο που θα καθορίσει την δομή της μυθοποίησης της ηρωίδας.

Ο Μύθος της Umm Kulthum κατά την V. Danielson

“The Voice of Egypt: Umm Kulthum, Arabic Song and Egyptian Society in the Twentieth Century”

Σε αυτό το κεφάλαιο θα προσπαθήσω να παρουσιάσω τα κύρια σημεία του βιβλίου *“The voice of Egypt: Umm Kulthum, Arabic Song, and Egyptian Society in the Twentieth Century”* τη Virginia Danielson. Στόχος είναι η ανάδειξη του μύθου της Umm Kulthum μέσα από τον λόγο της ερευνήτριας. Πώς εκείνη ερμηνεύει τον μύθο της τραγουδίστριας, ποια είναι η αλήθεια που φανερώνει η V. Danielson για τον μύθο;

Το βιβλίο της V. Danielson είναι ουσιαστικά μια μουσική βιογραφία για την Umm Kulthum. Για να μπορέσει η ίδια να αποδώσει το πραγματικό ήθος της ταυτότητας της Umm Kulthum, επιχειρεί να αναδείξει τομείς που συσχετίζονται άμεσα με την μουσική αλλά και με την ίδια την κοινωνία. Η επιρροή που άσκησε η τραγουδίστρια στην κοινωνία διαφαίνεται μέσα από ιστορικά τεκμήρια αλλά και γεγονότα παγκόσμιας κλίμακας που σημάδεψαν τον λαό της Αιγύπτου. Έτσι η διαμόρφωση των ταυτοτήτων που αντικατοπτρίζουν την παρουσία της στον χώρο της μουσικής αλλά και της κοινωνίας αναδεικνύουν την δυναμική της προσωπικότητα. Η μουσική και η δύναμη της επιτέλεσης γίνονται εργαλείο στα χέρια της Umm Kulthum, έτσι καταφέρνει να διαμορφώσει την κοινωνική της ταυτότητα και να αναδείξει την γυναικεία της πλευρά που για πολλά χρόνια αποτελούσε αρνητικό χαρακτηριστικό.

Βασικό στοιχείο με το οποίο ασχολείται η ερευνήτρια είναι η κοινωνία της Αιγύπτου. Εκείνη παρουσιάζει την κοινωνική καθημερινότητα, τους τρόπους συμπεριφοράς, την Αιγυπτιακή κουλτούρα και τον Αραβικό πολιτισμό. Στόχος είναι η ανάδειξη μιας βαθύτερης ερμηνείας των κοινωνικών ταυτοτήτων που εμφανίζονται στο το συνολικό περιβάλλον αλλά και τον τρόπο με τον οποίο το ένα αντλεί νόημα μέσα από το άλλο. Έτσι τα κοινωνικά στρώματα που εμφανίζονται κατά την ανάλυση προσδίδουν ιδιαίτερο νόημα στις επιτρεπτές συμπεριφορές των ατόμων. Η καριέρα της Umm Kulthum και οι επιλογές της σχετίζονται άμεσα με την Αιγυπτιακή κοινωνία όπως επίσης και οι ερμηνείες τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με αυτήν.

Βασικό κομμάτι της Αιγυπτιακής κοινωνίας είναι η σχέση της με τον Δυτικό πολιτισμό. Όπως αναφέρει επανειλημμένα στο βιβλίο της η V. Danielson, η τοπική

κοινωνία επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τον Δυτικό κόσμο αλλά και από μεγαλύτερες πολιτικοοικονομικές επιρροές που χαρακτηρίζουν τον εικοστό αιώνα, όπως είναι για παράδειγμα η εμπορευματοποίηση και ο καπιταλισμός. Κατά τα χρόνια της Δυτικής αποικιοκρατίας οι δύο πολιτισμοί δημιούργησαν νέες αντιλήψεις και τρόπους σκέψης ο ένας για τον άλλον. Η Αίγυπτος κράτησε μια αρνητική στάση απέναντι στον Δυτικό πολιτισμό και συνέδεσε με αυτόν την έννοια του μοντέρνου (Danielson 1997, pp. 17-41). Ωστόσο η διαφορετικότητα που έφερε μαζί του ο Δυτικός πολιτισμός βοήθησε τμήματα της τοπικής κοινωνίας να εξελιχθούν. Ένα παράδειγμα είναι ο τομέας της ψυχαγωγίας. Η τοπική κοινωνία γνώρισε ιδιαίτερη άνθηση στο χώρο του θεάτρου, της μουσικής και του χορού, γεγονός που βοήθησε αρκετούς καλλιτέχνες να αναδείξουν τις ικανότητες τους, στους οποίους συμπεριλαμβάνεται και η Umm Kulthum. Σύμφωνα με την V. Danielson το παραπάνω γεγονός επηρέασε θετικά την καριέρα και την φήμη της τραγουδίστριας.

Παρόλο που η κοινωνία της Αιγύπτου αντιστεκόταν σε όλα αυτά τα στοιχεία που συνδέονταν με το μοντέρνο, το δυτικό και το πολιτιστικά διαφορετικό, η Umm Kulthum κατάφερε να εξελίξει την τοπική παράδοση. Συγκεκριμένα βρήκε τρόπο να εντάξει νέα όργανα και πρακτικές στην μουσική επιτέλεση χωρίς αυτοί οι ξένοι τρόποι να θεωρηθούν αρνητικό στοιχείο που θα μολύνει την παραδοσιακή μουσική. Κατά την V. Danielson το γεγονός αυτό συνδέεται άμεσα με την ίδια την ανάγκη της κοινωνίας να εξελιχθεί χωρίς να θεωρηθεί δυτικοευρωπαϊκή. Η υποβάθμιση που είχε βιώσει κάποτε η κοινωνία της Αιγύπτου από την εισβολή των ξένων - Δυτικών συνδέθηκε με την αποστροφή προς τις νέες πρακτικές.

Τα κοινωνικοπολιτικά γεγονότα που αναφέρει η V. Danielson έχουν σκοπό να παρουσιάσουν το νόημα των αποφάσεων που πήρε η τραγουδίστρια σε διάφορες στιγμές της ζωής της. Ο σχεδιασμός της καριέρας της και η δημιουργία της persona στηρίζεται στα στοιχεία που η κοινωνία ορίζει ως επιτρεπτά καθώς και στις κοινωνικές ανάγκες. Η ίδια ακολουθούσε την ροή των κοινωνικών γεγονότων έτσι ώστε να μπορεί να ενταχθεί μέσα σε αυτά και να γίνει ένα με την καθημερινότητα του λαού.

Μεγάλο κομμάτι της έρευνας κατέχει το κομμάτι της μουσικής και της μουσικής επιτέλεσης. Η ερευνήτρια στο βιβλίο της παρουσιάζει της μουσικές δεξιότητες που κατείχε η τραγουδίστρια. Συγκεκριμένα αναφέρει την διαδικασία της μουσικής δημιουργίας που ακολουθούσε η Umm Kulthum, την τελειομανία και την επιμονή που την χαρακτήριζαν, τις ατελείωτες ώρες προβών, ηχογραφήσεων καθώς

και την συνεχή αναζήτηση για ένα τέλειο αποτέλεσμα (Danielson 1997, pp.126-133). Ο τρόπος που προσέγγιζε την μουσική, τον στοίχο, την μελωδική φωνή και την μουσική επιτέλεση ήταν μοναδικός.

Το Κοράνι⁷ έχει έναν συγκεκριμένο τρόπο εκφοράς, μια ξεχωριστή μορφή απαγγελίας. Η τραγουδίστρια λόγω της οικειότητας που είχε αναπτύξει με το ιερό κείμενο από μικρή ηλικία είχε την ευχέρεια να χρησιμοποιήσει με παρόμοιο τρόπο εκφοράς τον λόγο στην μουσική της. Για εκείνη η αποτελεσματική απαγγελία του μουσικού έργου απαιτούσε την επαναδιαμόρφωση ή υπογράμμιση των νοημάτων του κειμένου κάτι που προάγει η Αραβική παράδοση (Danielson 1997, pp.141-144). Η σύνδεση του τρόπου απαγγελίας του Κορανίου με τους μουσικούς στοίχους χτυπούσε μια οικεία χορδή στα αυτιά του ακροατηρίου. Ως αποτέλεσμα η μουσική της μπόρεσε να αντικατοπτρίσει ισχυρούς συμβολισμούς της παράδοσης.

Η θρησκεία για τον πολιτισμό της Αιγύπτου είναι ένα πολύ σημαντικό κομμάτι που σχετίζεται άμεσα με την παράδοση και επηρεάζει την κοινωνία. Η ικανότητα της Umm Kulthum να υπηρετήσει την θρησκεία, άρα την κοινωνία, μέσα από την μουσική δημιούργησε έναν ιδιαίτερο δεσμό με τον λαό.

Ακόμα ένα σημαντικό κεφάλαιο της έρευνας είναι η σχέση που είχε η τραγουδίστρια με το ακροατήριο. Στις συναυλίες της συνήθιζε να βλέπει πρώτα το κοινό και έπειτα αποφάσιζε το ρεπερτόριο που θα ερμήνευε (Danielson 1997, pp.133-138). Η τραγουδίστρια υπηρετεί πιστά την Αραβική παράδοση και προωθεί τις αξίες και τα ιδανικά της, έτσι η σχέση της με τον λαό επικυρώνει την ίδια της την σχέση με την παράδοση. Η V. Danielson αναλύει σε μεγάλο βαθμό την σχέση της με το ακροατήριο και την αλληλεπίδραση που είχε με αυτό κατά την μουσική επιτέλεση, έτσι αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο η Umm Kulthum συνδέθηκε άμεσα με τον τόπο της Αιγύπτου.

Η τραγουδίστρια, σύμφωνα με τα λεγόμενα της V. Danielson, στηρίζεται στην μουσική της ταυτότητα για να μπορέσει να δημιουργήσει την κοινωνική της ταυτότητα. Συγκεκριμένα μπόρεσε να κατασκευάσει μια μοντέρνα εικόνα τηρώντας τα ιδανικά στοιχεία της τοπικής παράδοσης. Οι τρόποι συμπεριφοράς που προωθούσε η κοινωνία

⁷ Το Κοράνι είναι το ιερό βιβλίο του Ισλάμ. Για τους μουσουλμάνους το Κοράνι είναι ο λόγος του Θεού, η καταγραφή της αποκάλυψης του στο ανθρώπινο γένος. Για τους μουσουλμάνους η αποκάλυψη του Κορανίου ήταν το μεγαλύτερο θαύμα του προφήτη και η απόδειξη ότι ήταν αληθινός προφήτης (<https://www.britannica.com/topic/Quran>).

της Αιγύπτου ενσωματώθηκαν με τα ιδανικά της κοινωνικής ταυτότητας της Umm Kulthum. Φυσικά μέσα από την μουσική της επιρροή μπόρεσε από ένα σημείο και μετά να απαλλαγθεί από αρκετούς κοινωνικούς κανόνες και στερεότυπα. Ωστόσο οι δύο ταυτότητες, της κοινωνίας και της μουσικής, είναι αλληλένδετες μεταξύ τους και η μια επηρεάζει την άλλη.

Για την V. Danielson η μουσική είναι ο κυριότερος λόγος της επιτυχίας της Umm Kulthum, η έρευνα της εστιάζει στην μουσική. Δεν θα μπορούσε η μουσική να εξεταστεί αποκομμένη από το κοινωνικό πλαίσιο. Μέσα από μια βαθύτερη περιγραφή και ερμηνεία του πολιτισμού και της κοινωνίας της Αιγύπτου, εμφανίζεται ο τρόπος με τον οποίο η Umm Kulthum κατάφερε να αναδειχθεί σε εθνικό σύμβολο ολόκληρου του Αραβικού κόσμου.

Μουσική, Φύλο και Πολιτική: η Umm Kulthum της V. Danielson

Η V. Danielson στο βιβλίο της “*The voice of Egypt: Umm Kulthum, Arabic Song, and Egyptian Society in the Twentieth Century*” σκιαγραφεί την ζωή και το έργο της τραγουδίστριας Umm Kulthum. Η ίδια εμβαθύνει αρκετά στα θέματα που δείχνουν να επηρεάζουν ή να συνδέονται με την καριέρα της τραγουδίστριας. Κατά την παρουσίαση της διακρίνεται μια διχοτόμηση στο θέμα του κειμένου, συγκεκριμένα υπάρχει μια εναλλαγή μεταξύ των αμιγώς κοινωνικών και πολιτικών θεμάτων της Αιγύπτου και των προσωπικών γεγονότων της ζωής της Umm Kulthum. Οι δύο αυτοί άξονες φαίνεται να προχωρούν παράλληλα μέσα στο βιβλίο, η επιλογή της ερευνήτριας να δομήσει έτσι το κείμενο της ίσως αποσκοπεί στην στενή σχέση που έχει η Umm Kulthum και η καριέρα της με τα κοινωνικά γεγονότα που εξελίσσονται στον χώρο της Αιγύπτου. Οι επιτελεστικές τέχνες συνδέονται με το κοινωνικό περιβάλλον, το νόημα τους σχετίζεται άμεσα με αυτό και με τους ανθρώπους που τις δημιουργούν.

Τα στοιχεία που ενδιαφέρουν την παρούσα εργασία και είναι οι βασικοί άξονες της έρευνας γύρω από τον μύθο της Umm Kulthum είναι: η μουσική, η πολιτική και το φύλο (γυναικεία ταυτότητα). Το βιβλίο της V. Danielson εμπεριέχει τους παραπάνω άξονες και εξετάζει δεδομένα που σχετίζονται με αυτούς. Ωστόσο σε αρκετά σημεία η ερευνήτρια ασχολείται με λεπτομέρειες ή παραθέτει στοιχεία που ξεφεύγουν από το ερευνητικό ενδιαφέρον της παρούσας εργασίας. Φυσικά ο τρόπος που ξεδιπλώνει την έρευνα της έχει μια λογική πορεία που προφανώς καμία λεπτομέρεια δεν είναι αχρείαστη για την κατανόηση του κειμένου. Συγκεκριμένα στοιχεία που αναφέρει για άλλους καλλιτέχνες και προφανώς λειτουργούν ως σκιαγράφιση μιας γενικότερης εικόνας του καλλιτεχνικού χώρου στον οποίο εντάσσεται και η Umm Kulthum, δεν πρόκειται να απασχολήσουν την διπλωματική. Όπως επίσης και πληροφορίες που παραθέτει για τα πρώτα χρόνια της ζωής της τραγουδίστριας, στοιχεία για την ζωή και την μουσική της είναι χρήσιμα για την κατανόηση της πορείας της. Τέλος κάτι ακόμα που η V. Danielson εξετάζει στην ερευνά της και δεν θα εμφανιστεί στο παρακάτω κείμενο, είναι η παρουσίαση πολλών διαφορετικών καλλιτεχνών με σκοπό φυσικά την σύγκριση με την καριέρα της Umm Kulthum ή ακόμα και κάποιες αντιπαλότητες που υπήρχαν με την τραγουδίστρια.

Η ερευνήτρια μέσα στο κείμενο της δεν παραθέτει ξεκάθαρα την δομή της γυναικείας ταυτότητας που επικρατεί στην Αιγυπτιακή κοινωνία άλλα ούτε της ίδιας

της τραγουδίστριας. Από τα πρώτα χρόνια της καριέρας της και για πολλά ακόμα, η οικογένεια της και συγκεκριμένα ο πατέρας της ήταν δίπλα της, την καθοδηγούσε και την προστάτευε. Εκείνος ήξερε ότι έπρεπε να προστατεύσει την αγνότητα της. Είχε αναλάβει το στήσιμο της καριέρας της, οργάνωνε τις συναυλίες και προγραμμαμάτιζε τις συναντήσεις της. Η παρουσία της οικογένειας της, του πατέρα και του αδερφού της, ήταν εμφανείς και κατά την μουσική επιτέλεση αφού αυτοί ήταν που την συνόδευαν στα τραγούδια της. Σύμφωνα με την V. Danielson η τραγουδίστρια άλλαξε τα οικογενειακά της πρόσωπα από το μουσικό σύνολο μόνο όταν η δύναμη της φωνής της και οι μουσικές της δεξιότητες σε συνδυασμό με την κοινωνική της ταυτότητα είχαν εδραιωθεί. Επίσης η ερευνήτρια αναφέρει ότι η συνεχής παρουσία των ανδρικών μελών της οικογένειας της στην μουσική επιτέλεση, ενώ στην αρχή ήταν μια ηθική δήλωση της αγνότητας της στην πορεία αποτέλεσε αρνητικό στοιχείο επειδή κατά κάποιον τρόπο φαίνονταν να δηλώνει ότι η καλλιτέχνης αδυνατούσε να έχει τον έλεγχο της προσωπικής αλλά και της καλλιτεχνικής της πορείας. Η αλλαγή αυτή ήταν μια χειρονομία δύναμης από την Umm Kulthum, πλέον δεν χρειαζόταν προστασία.

Ιδιαίτερη ρητορική σημασία για την μουσική και κοινωνική της προσωπικότητα της Umm Kulthum αποτελεί η σχεδόν «άφυλη» παρουσίαση της: σε έναν κόσμο όπου η γυναίκα ερμηνεύτρια συνδυάζει την μουσική κατάρτιση με τα θέληγτρα του φύλου της, η Umm Kulthum κινείται σαν να λειτουργεί στο περιθώριο της κοινωνικής αντίληψης για τον ρόλο των δύο φύλων. Η σχεδόν άφυλη ερμηνεία της δεν παραπέμπει ούτε σε μια κρυφή ομοφυλία ούτε σε μια ελεύθερη υπερβατική αμφισεξουαλικότητα. Στην αρχή της καριέρας της, όπως αναφέρει η V. Danielson, υπήρχε το παιδικό στοιχείο αφού εκείνη ξεκίνησε τα πρώτα της βήματα σε πολύ νεαρή ηλικία. Ακόμη και τότε ο πατέρας της φρόντιζε να μην υπάρχει κανένας πειρασμός μέσα στην εικόνα της. Χαρακτηριστικές είναι η αναφορές που παρουσιάζουν την τραγουδίστρια να φοράει τα ρούχα ενός άνδρα βεδουίνου και σε πολλές από αυτές παρουσιάζεται ως αγόρι. Τα στοιχεία αυτά συνέχιζαν να υπάρχουν μέσα στην ταυτότητα της ακόμα και σε μεγαλύτερη ηλικία. Αυτή η δήλωση είχε ως στόχο να προστατέψει το ήθος της αφού για την κοινωνία της Αιγύπτου η γυναίκα πρέπει να είναι ηθική και υπάκουη. Η γυναικεία ταυτότητα που δημιουργεί δεν εμπεριέχει αμφιλεγόμενα στοιχεία, στην αρχή είχε την ταυτότητα ενός παιδιού από την επαρχία και έπειτα έκρυψε το γυναικείο της σώμα μέσα στη θρησκευτική ενδυμασία ενός άνδρα.

Όπως αναφέρει και η V. Danielson, η Umm Kulthum απαλλάχθηκε από τα ανδρικά ρούχα μόνο όταν η δύναμη της φωνής της και η κοινωνική της ταυτότητα είχε εδραιωθεί στα μάτια του λαού. Ισχυροποιώντας τις μουσικές της δεξιότητες και παγιώνοντας την θέση της μέσα στον καλλιτεχνικό χώρο μπόρεσε να αλλάξει την γυναικεία της ταυτότητα χωρίς να επηρεάσει αρνητικά την καριέρα της. Η φήμη της σε συνδυασμό με την υψηλή ποιότητα του μουσικού της έργου την απάλλαξαν από τους κοινωνικούς περιορισμούς. Η ίδια υιοθέτησε στο στυλ της μοντέρνα στοιχεία των ελίτ γυναικών αλλά και των σταρ του σινεμά κρατώντας παράλληλα το παραδοσιακό στυλ της τοπικής μόδας. Η Umm Kulthum συνέχισε να υπηρετεί τις ηθικές αξίες που την χαρακτήριζαν στα μάτια του κοινού, εναρμονίζοντάς τις με τις μοντέρνες αισθητικές τάσεις.

Η γυναικεία ταυτότητα της Umm Kulthum κατά την γνώμη μου είναι μια ένα τεχνητό δημιούργημα της ίδιας το οποίο αποσκοπεί στο να γίνει αρεστή από την κοινωνία της Αιγύπτου, ικανοποιώντας τις κοινωνικές απαιτήσεις. Σύμφωνα με την V. Danielson η γυναικεία ταυτότητα της τραγουδίστριας αναδεικνύει τα ιδανικά του Αραβικού πολιτισμού και παράλληλα εμπεριέχει το ήθος και την σεμνότητα που η τοπική κοινωνία προάγει για την γυναίκα. Όλα αυτά τα στοιχεία έχουν ιδιαίτερο νόημα όταν εξεταστούν σε συνδυασμό με τα γεγονότα που διαδραματίζονταν εκείνα τα χρόνια. Η Αίγυπτος βρισκόταν σε μια ασφυκτική κατάσταση με τα Βρετανικά στρατεύματα να καταπατούν για πολλά χρόνια την χώρα. Φαίνεται ότι υπήρχε η ανάγκη για ενδυνάμωση και αναβίωση της τοπικής παράδοσης. Έτσι η κοινωνία αποδέχτηκε την Umm Kulthum αφού αυτή προωθούσε τον Αραβικό πολιτισμό, ακόμα και η γυναικεία της ταυτότητα ήταν διαμορφωμένη έτσι ώστε να έχει μια οικεία όψη στον λαό. Σε συνδυασμό με την ένταξη μοντέρνων στοιχείων, που βέβαια πάλι τηρούσαν τα Αραβικά ιδανικά, δημιουργήθηκε η συνταγή της επιτυχίας.

Το μουσικό στοιχείο που χαρακτηρίζει την Umm Kulthum είναι μείζον θέμα της παρούσας εργασίας αλλά και της ερευνάς της V. Danielson. Μέσα από την κατανόηση της μουσικής ικανότητας της τραγουδίστριας κατανοείται η δυναμική θέση που έχει μέσα στην κοινωνία. Οι μουσικές τις δεξιότητες και η υψηλή ποιότητα που χαρακτηρίζει το μουσικό της ταλέντο φανερώνει την ανθρώπινη υπέρβαση του ταλέντου της.

Η γνώση της απαγγελίας του Κορανίου είναι σημαντικό στοιχείο της μουσικής της. Από μικρή ηλικία έμαθε να απαγγείλει σωστά τα ιερά κείμενα. Σύμφωνα με την V. Danielson η μουσική της τραγουδίστριας μοιράζεται τα ιδανικά των κανόνων απαγγελίας που συναντάει κανείς στο Κοράνι. Όταν η απόδοση του τραγουδιού χαρακτηρίζει τον τύπο της καθαρής προφοράς που σχετίζεται με την απαγγελία του Κορανίου, δημιουργεί έναν σύνδεσμο κοινής εμπειρίας μεταξύ του τραγουδιστή και του ακροατηρίου. Κατά την V. Danielson το σύστημα οργάνωσης της απαγγελίας του Κορανίου διαφέρει από άλλες πολιτιστικές μορφές όπως είναι η μουσική, η βαθιά γνώση που είχε η Umm Kulthum για την σωστή ανάγνωση του ιερού κειμένου της έδωσε την εμπειρία και την ικανότητα να δίνει σε κάθε λέξη ή γράμμα που πρόφερε της σωστή απαγγελία. Αυτή η ικανότητα έγινε φύση της και πέρασε μέσα στην μουσική της. Το Κοράνι περιέχει μια κοινή γλώσσα και ένα πολιτισμικό περιεχόμενο που είναι κοινό για ολόκληρο τον Αραβικό κόσμο. Η σύνδεση της μουσικής με την παραπάνω θρησκευτική πρακτική ήταν καταλυτικό στοιχείο για την καριέρα της.

Σημαντικό στοιχείο με το οποίο ασχολείται η V. Danielson στην έρευνα της είναι ο τρόπος με τον οποίο προσέγγιζε η Umm Kulthum την μουσική σύνθεση. Εκείνη είχε τον πλήρη έλεγχο όλων εκείνων των στοιχείων που αποτελούσαν το τελικό μουσικό αποτέλεσμα. Πάντα προσπαθούσε να βελτιώσει την μουσική της, δούλευε πάρα πολλές ώρες πάνω στην ίδια μελωδία. Η ερευνήτρια αναφέρει χαρακτηριστικά ότι η Umm Kulthum ζούσε την μουσική της μέσα από αυτές τις αλληπάλληλες μουσικές επεξεργασίες. Οι συνάδελφοι της αναγνώριζαν την απαιτητικότητα και την μανία για τελειότητα. Ως αποτέλεσμα η μουσική της είχε κάτι το διαφορετικό, ήταν τόσο καλά δουλεμένη που δεν χανόταν καμία λεπτομέρεια κατά την μουσική εκτέλεση.

Χαρακτηριστικό στοιχείο της μουσική ταυτότητας της Umm Kulthum όπως αναφέρει η V. Danielson είναι η σύνδεση της με τον Αραβικό πολιτισμό. Η συνεισφορά της στο Αραβικό τραγούδι ήταν η καλλιτεχνική της ερμηνεία (Danielson 1997, pp.138-158). Το κείμενο ήταν το σημείο αφετηρίας της μουσικής ερμηνείας, εκείνη όπως προστάζει η Αραβική παράδοση τραγουδούσε αλληπάλληλες μουσικές παραλλαγές της ίδιας φράσης με σκοπό την υπογράμμιση του νοήματος του κειμένου. Οι στίχοι του τραγουδιού και η βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκαν όλες οι αποφάσεις του μουσικού αυτοσχεδιασμού ήταν η υπογράμμιση του νοήματος του κειμένου. Μέσα από την χρήση μουσικών τρόπων, τονικών χρωμάτων και ρυθμικών πρακτικών πετύχαινε την σύνδεση του ακροατηρίου με το συναισθηματικό νόημα των μουσικών στοιχείων.

Η φωνή της άλλαξε έτσι ώστε να χρωματίσει την μουσική. Χρησιμοποιούσε διαφορετικές χροιές ώστε να τονίσει τα διαφορετικά νοήματα του κειμένου. Αυτά τα χρώματα συνέβαλαν στην αισθητική ομορφιά της μελωδικής γραμμής της φωνής και προσέθεσαν ποικιλία στην τελική ερμηνεία. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά της μουσικής ερμηνείας της Umm Kulthum αναγνωρίζονται ως μέρος του φωνητικού Αραβικού στυλ. Στο πλαίσιο του αυθεντικού Αραβικού μουσικού πολιτισμού το αισθητικό κάλος της μελωδικής γραμμής και η ποικιλία των αποδόσεων στα νοήματα του κειμένου μέσα από τις τεχνικές των τοπικών παραδόσεων θεωρούνται χαρακτηριστικό υψηλής ποιότητας.

Ξεκάθαρη είναι η απόλυτη προτεραιότητα του λόγου και της ποίησης απέναντι στην μουσική. Στο κλασικό Ισλάμ η μουσική υπηρετεί τον λόγο μέσα από την εκφορά του ίδιου του λόγου. Το Κοράνι αποτελεί την ύψιστη έκφραση ποιητικής μουσικότητας. Η μουσική και η μουσική επιτέλεση που δημιουργούσε η Umm Kulthum ακολουθούσε την Αραβική παράδοση. Οι μελωδικές φιγούρες πολλές φορές διαφοροποιούνταν ως προς την ρυθμική αγωγή, χαρακτηριστικό στοιχείο της Αραβικής μουσικής. Οι συνθέσεις της ήταν προσεκτικά σχεδιασμένες και βασισμένες στου παραδοσιακούς Αραβικούς τρόπους. Είχε μάθει να χειρίζεται τα *maqam*⁸ και σχεδόν όλα της τα τραγούδια ήταν βασισμένα σε έναν τέτοιο τρόπο.

Η μουσική επιτέλεση ήταν και αυτή δομημένη σύμφωνα με τα παραδοσιακά στοιχεία του Αραβικού πολιτισμού. Η ίδια ήταν το επίκεντρο της μουσική επιτέλεσης, βρισκόταν στο κέντρο της σκηνής και γύρω της υπήρχαν οι μουσικοί που την συνόδευαν. Εκείνη ηγούταν ολόκληρου του μουσικού συνόλου ενώ αποφάσιζε μόνη της πόσες φορές θα επαναλαμβανόταν μια μουσική φράση ή πότε θα ξεκινούσε ο αυτοσχεδιασμός. Η μελωδική γραμμή της φωνής είναι σημαντικό στοιχείο για την Αραβική μουσική, έτσι και εκείνη περιόριζε τον αριθμό των μουσικών οργάνων που θα την διπλασίαζαν. Επίσης οι μουσικοί που καθόντουσαν κοντά της στην σκηνή και αυτοσχεδίαζαν ταυτόχρονα με εκείνη ήταν μόνο τα άτομα που δούλευαν επί πολλά χρόνια μαζί της. Η τεράστια χρονική διάρκεια που χαρακτηρίζει την μουσική της

⁸ Το *Maqam* περιλαμβάνει συγκεκριμένες τονικές και μελωδικές ιδιότητες, οι οποίες συγκρατούν αντίστοιχους μελωδικούς τύπους. Οι μελωδικοί αυτοί τύποι διαθέτουν ως αρχετυπικές μορφές κανονιστική ισχύ και προσανατολίζουν την μελοποιία, καθώς και την γενικότερη μουσική δημιουργία σε έναν αριθμό συγκεκριμένων κατευθύνσεων (Χαφούλας, 2018 *ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΚΑΙ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΟΝ ΑΡΑΒΙΚΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ*, Αθήνα: νήσος.)

επιτέλεση ήταν ένας σημαντικός παράγοντας στην σύνδεσή της με την Αραβική παράδοση. Η φωνή της μπορούσε να υποστηρίξει συναυλίες μεγάλης διάρκειας.

Στο παρόν σημείο θα εξεταστεί η έννοια της πολιτικής διάστασης και η σύνδεσή της με το πρόσωπο της τραγουδίστριας. Όπως αναφέρει και η V. Danielson η μουσική ταυτότητα της Umm Kulthum και η δημοσιότητα που είχε πάρει το πρόσωπο της άσκησαν επιρροή στον χώρο της πολιτικής. Η ίδια, γύρω στο 1950 όταν η καριέρα της βρισκόταν σταθερά σε ένα πολύ υψηλό επίπεδο, μπόρεσε να επηρεάσει την κοινωνική άποψη και να ενταχθεί μέσα στον πολιτικό περιβάλλον. Με τον όρο πολιτική αναφέρομαι κυρίως σε πολιτικά αλλά και κοινωνικά γεγονότα που συνδέονται με τον λαό της Αιγύπτου. Η ερευνήτρια στο βιβλίο της αναφέρει κάποια γεγονότα που αφορούν την σχέση που είχε η τραγουδίστρια με τα πολιτικά, ωστόσο δεν εμβαθύνει ιδιαίτερα. Και εδώ η V. Danielson παρουσιάζει την παραπάνω σχέση με έμμεσο τρόπο στον αναγνώστη.

Η Umm Kulthum μέσα από τις μουσικές της δεξιότητες και την αναγνωρισμένη μουσική καριέρα της μπόρεσε να επηρεάσει και άλλους τομείς της Αιγυπτιακής κοινωνίας. Η μουσική της ταυτότητα ήταν ο τρόπος με τον οποίο μπόρεσε να ταυτιστεί με τον λαό και την κοινωνία της Αιγύπτου. Η υπογράμμιση της παράδοσης μέσα από την μουσική και η μουσική της επιτέλεση έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην ταύτιση αυτή.

Ως αντίδραση στην Δυτικοευρωπαϊκή επιρροή και αποικιοκρατία ήρθε το κίνημα της αιγυπτιακής εθνικιστικής εξέγερσης. Στόχος του κινήματος ήταν η αφύπνιση της προσωπικότητας του Αιγυπτιακού λαού. Όλη αυτή η αναταραχή που δημιουργήθηκε στην κοινωνία βοήθησε στην ανάπτυξη της τοπικής υπερηφάνειας. Ο λαός άρχισε να υπερασπίζεται και να προάγει τον τοπικό πολιτισμό. Η Umm Kulthum μέσα από την μουσική της φαίνεται να λειτουργεί ως σημαντικός παράγοντας για την αντίσταση του Αιγυπτιακού πολιτισμού απέναντί στην Δυτική αποικιοκρατία. Η εκμετάλλευση και η εξαθλίωση που βίωσε η τοπική κοινωνία κατά την παραμονή των Βρετανικών στρατευμάτων δημιούργησε μια ανάγκη προς το παραδοσιακό στοιχείο. Ως αποτέλεσμα η κουλτούρα και ο πολιτισμός της Αιγύπτου υπερτονίστηκε με κάθε δυνατή προσπάθεια. Εκείνη ως κουβαλητής της παράδοσης μέσα από την μουσική της έγινε σύμβολο του τοπικού πολιτισμού. Το κοινό άρχισε να υποστηρίζει το παραδοσιακό ιδίωμα και ταυτόχρονα να αντιστέκεται στην δυτικοευρωπαϊκή

κουλτούρα. Το θέατρο και οι μουσικές σκηνές γέμισαν ήχους και σκηνικά της Αραβίας. Η μουσική ήταν το στοιχείο που ένωνε τον κόσμο έτσι διαμορφώθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε σχεδόν όλοι να μπορούν να τραγουδήσουν.

Όπως αναφέρει η V. Danielson στο βιβλίο της, κατά την δεκαετία 1950-1960 η τραγουδίστρια αρχίζει να παράγει περισσότερα τραγούδια που είχαν εθνικό χαρακτήρα (Danielson 1997, pp.164-171). Τα δημοφιλή τραγούδια πλέον είχαν πατριωτικά χρώματα, η μουσική εναρμόνιση και ενορχήστρωση αντικαταστάθηκε με Αιγυπτιακά μουσικά σχήματα και χορευτικούς ρυθμούς. Με την εξάπλωση του ρεπερτορίου της, η Umm Kulthum κλήθηκε να αντιπροσωπεύσει και άλλες χώρες, δημιουργώντας για εκείνες τραγούδια με εθνική ταυτότητα. Τα τραγούδια της έγιναν η φωνή του λαού, μέσα από αυτά ο λαός μπορούσε να ζήσει τον πολιτισμό και ταυτόχρονα αντλούσε δύναμη από την μουσική.

Κατά την περίοδο του 1948-1956 όπως αναφέρει και η ερευνήτρια, η Umm Kulthum αρχίζει να κάνει δημόσιες δηλώσει με πολιτικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Ως δημόσιο πρόσωπο μπόρεσε να επικυρώσει την σημασία της κοινωνικής της θέσης, έτσι ο λόγος της είχε ιδιαίτερη βαρύτητα και επηρέαζε την κοινή γνώμη. Μέσα από την πολιτική της φωνή έθιγε σημαντικά πολιτικά θέματα ενώ δεν φοβόταν να απευθυνθεί στον ίδιο τον λαό. Το ράδιο, οι μουσικές σκηνές και οι ταινίες ενίσχυαν την δημόσια θέση της και την έφερναν κοντά με τον λαό της Αιγύπτου.

Σημαντικό γεγονός για την πολιτική της εικόνα ήταν η φιλική σχέση που είχε με τον πολιτικό Gamal Abdel Nasser⁹. Για εκείνον η Umm Kulthum, και πιο συγκεκριμένα η μουσική της επιτέλεση, ήταν ένα πολιτικό εργαλείο μέσα από το οποίο μπορούσε να επηρεάσει τον λαό και να κερδίσει την συμπάθεια του. Ο Nasser ήταν αντίπαλος στην Δυτική αποικιοκρατία και υπέρ του Αραβικού εθνικισμού, μαζί με την τραγουδίστρια μοιράζονταν αυτά τα ιδανικά. Σύμφωνα με την V. Danielson είχαν πολλά κοινά, και οι δύο καταγόntonταν από χαμηλές κοινωνικές τάξεις ενώ κατάφεραν να αναρριχηθούν στην κοινωνική πυραμίδα, μπόρεσαν να επηρεάσουν τον λαό της Αιγύπτου και να ενώσουν το έθνος, ήταν δύο δυναμικές προσωπικότητες που αντλούσαν στοιχεία από τον Αραβικό πολιτισμό. Η σύμπτωση των δύο προσώπων που

⁹ Gamal Abdel Nasser, γεννήθηκε στις 15 Ιανουαρίου 1918 στην Αλεξάνδρεια και πέθανε στις 28 Σεπτεμβρίου 1970 στο Κάιρο. Ήταν αξιωματικός του αιγυπτιακού στρατού και πρωθυπουργός (1954–56) και στη συνέχεια πρόεδρος (1956–70) της Αιγύπτου που έγινε αμφιλεγόμενος ηγέτης του αραβικού κόσμου (<https://www.britannica.com/biography/Gamal-Abdel-Nasser>).

συνυπήρξαν σε μια κρίσιμη στιγμή εξελίχθηκε σε μια σχέση εξουσίας που εξυπηρέτησε τα συμφέροντα και των δύο ατόμων. Ο Nasser δεν έχανε την ευκαιρία να δείχνει στον λαό την φιλική σχέση που είχε με την Umm Kulthum καθώς πολλές φορές της πρόσφερε κρατικά βραβεία, την παρουσίαζε σε διεθνής ραδιοφωνικές εκπομπές και την καλούσε σπίτι τους σε στενό οικογενειακό περιβάλλον. Η ίδια έγινε μέτοχος σε μια μέθοδο πολιτιστικής πολιτικής και υπηρέτησε σε πολλές μουσικές επιτροπές που διαμορφώθηκαν από διάφορα κυβερνητικά υπουργεία. Μέσα από αυτές τις θέσεις μπόρεσε να αναδείξει τις απόψεις σχετικά με μουσική και μουσική διδασκαλία, τις διεθνείς ραδιοφωνικές μεταδώσεις και τις κυβερνητικές χρηματοδοτήσεις των μουσικών ιδρυμάτων. Το μουσικό της ύφος αλλά και οι απόψεις της υπενθύμισαν στους Αιγύπτιους την εθνική τους κληρονομιά.

Συμπερασματικά στην V. Danielson οφείλουμε μια πλήρη πραγμάτωση της μουσικής ιδιοφυίας της Umm Kulthum και των κοινωνικών γεγονότων που σφράγισαν την εποχή της. Αντίθετα θεωρώ ότι είναι ελλειμματική η διαχείριση του φύλου τόσο στην γυναικεία διάσταση όσο και την ανδρική όσον αφορά την Umm Kulthum σχετικά με την ανδροκεντρική παράδοση της εποχής.

Συμπεράσματα για τον Μύθο της V. Danielson

Η V. Danielson εξιστορεί τον μύθο της Umm Kulthum με αφετηρία την σημασία που αντανακλά η προσωπικότητα της τραγουδίστριας στον λαό της Αιγύπτου αλλά και του ευρύτερου Αραβικού κόσμου. Η φήμη που ακολουθεί το πρόσωπο της και η λαμπρή καριέρα που χάραξε είναι από μόνα τους στοιχεία που κινούν το ενδιαφέρον του ερευνητή. Η «αλήθεια» του μύθου που παρουσιάζει η V. Danielson έχει ένα συγκεκριμένο σχήμα, ο αφηγητής του μύθου άθελά του παρουσιάζει τα γεγονότα από την δική του οπτική γωνία. Η μυθοποίηση της Umm Kulthum μέσα από τον λόγο της V. Danielson αναδεικνύει μια διαφορετική ερμηνευτική διάσταση της «αλήθειας».

Κατά την V. Danielson η τραγουδίστρια Umm Kulthum μέσα από την μουσική και την μουσική της επιτέλεση καταφέρνει να γίνει ένα με την Αραβική παράδοση. Έτσι μπόρεσε να υπερβεί τους κοινωνικούς περιορισμούς και ταυτόχρονα να αναδιαμορφώσει την κοινωνική της ταυτότητα. Μέσα από τις μουσικές της δεξιότητες άγγιξε τον λαό, μπόρεσε να εκφράσει τα δικά του συναισθήματα και ταυτόχρονα έγινε μια πνευματική πηγή δύναμης για εκείνον. Αυτή η ταύτιση που χαρακτηρίζει το πρόσωπο της με την κοινωνία και τον πολιτισμό της Αιγύπτου σχετίζονται με την υπέρβαση του μεγάλου. Ο μύθος της, έτσι όπως τον παρουσιάζει η V. Danielson, αναδεικνύει μια δυναμική γυναίκα που κατάφερε να διαμορφώσει την ζωή της χρησιμοποιώντας τις μουσικές της δεξιότητες. Η V. Danielson υπογραμμίζει την έννοια της παράδοσης, θεωρεί ότι η Umm Kulthum ήταν μια πιστή υπηρέτης του Αραβικού πολιτισμού. Η μουσική της αλλά και η ζωή της ακολουθούσαν τα ιδανικά της παράδοσης.

Η V. Danielson μέσα στην αφήγηση του μύθου της Umm Kulthum δεν παραλείπει να παρουσιάσει και άλλα κοινωνικοπολιτικά γεγονότα που επηρέασαν και διαμόρφωσαν την πορεία της τραγουδίστριας. Η τραγουδίστρια χειρίζεται τις καταστάσεις που δημιουργούνται από τον πόλεμο, την αποικιοκρατία, τη παγκοσμιοποίηση προς όφελός της. Η ερευνήτρια δεν αρνείται την ύπαρξη προγενέστερων κοινωνικών γεγονότων που λειτούργησαν θετικά για την Umm Kulthum.

Είτε κάποιος αποδέχεται είτε όχι την αφήγηση της V. Danielson, μπορεί να αντλήσει πολλά στοιχεία για τον μύθο της τραγουδίστριας. Παρουσιάζει ένα πλούσιο υλικό που δεν εστιάζει μόνο στο μουσικό κομμάτι. Αντίθετα εξετάζει το περιβάλλον μέσα στο οποίο εξελίσσεται ο μύθος της Umm Kulthum, τους οικονομικούς και πολιτικούς παράγοντες, την σύγκρουση των Δυτικών και Αιγυπτιακών στρατευμάτων και γενικά την κοινωνικό πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας το οποίο και δίνει νόημα στην καριέρα της τραγουδίστριας.

Εξετάζοντας τα λεγόμενα της ερευνήτριας, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι η καταπίεση που υπέστη η Αιγυπτιακή κοινωνία από τον Δυτικό πολιτισμό δημιούργησε μια ανάγκη υπογράμμισης οποιουδήποτε τοπικού στοιχείου. Η Umm Kulthum στήριζε την μουσική και την μουσική της επιτέλεση στον Αραβικό μουσικό πολιτισμό αλλά και στην θρησκεία, δύο στοιχεία που αποτελούν βασικό στοιχείο της κοινωνίας της Αιγύπτου. Επίσης η γνώση που είχε για την ορθή απαγγελία του Κορανίου και η ενσωμάτωση αυτού του χαρακτηριστικού μέσα στην μουσική της έκαναν τον λαό να αναγνωρίσει αμέσως το μουσικό της στυλ ως ένα πολιτισμικά οικείο άκουσμα. Όλα τα παραπάνω φαίνεται να οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι καταστάσεις βοήθησαν την καριέρα της τραγουδίστριας, χωρίς αυτό απαραίτητα να υπονομεύει τις μουσικές της δυνατότητες.

Ένα ακράδαντο στοιχείο του μύθου της Umm Kulthum είναι η μουσική της. Η ερευνήτρια παρουσιάζει πάρα πολλά επιχειρήματα με τα οποία επικυρώνει την μουσική ανωτερότητα της τραγουδίστριας. Ακολούθησε όλα αυτά τα ιδανικά που προάγει η Αραβική μουσική παράδοση και ταυτόχρονα αφουγκράστηκε τις ανάγκες της κοινωνίας και του λαού. Η μουσική της υπογραμμίζει την γνώση της για την παράδοση και τους κανόνες που αυτή εμπεριέχει.

Η V. Danielson παρουσιάζει κάποια δεδομένα για την γυναικεία της ταυτότητα, χωρίς ωστόσο να εμβαθύνει στην παρουσίαση της θέσης της γυναίκας μέσα στην τοπική κοινωνία ή την υπογράμμιση της ίδια της τραγουδίστριας ως γυναίκα μέσα στον ανδροκρατούμενο κόσμο της Αιγύπτου. Αυτό που φαίνεται μέσα από τα λεγόμενα της ερευνήτριας είναι ότι η γυναικεία ταυτότητα της Umm Kulthum ήταν κρυμμένη για αρκετό καιρό και συγκεκριμένα μέχρι αυτή να επικυρώσει την μουσική της ταυτότητα. Τα ανδρικά ρούχα με τα οποία έκρυβε την γυναικεία της ταυτότητα ίσως είχαν μια πρόθεση να εξαλείψουν την σεξουαλικότητα που ενδεχομένως θα έβγαζε μια γυναίκα.

Με το πέρασμα των χρόνων και όσο μεγάλωνε η φήμη της μπορεί να απαλλάχθηκε από την παραπάνω αμφίεση, ωστόσο το στυλ που επέλεξε να υιοθετήσει υπηρετούσε πάντα την τοπική παράδοση. Η γυναικεία της ταυτότητα συνδέεται περισσότερο με την ηθική αξιοπρέπεια και την ταπεινότητα, στοιχεία που η κοινωνία και η θρησκεία προβάλλουν.

Η εξιδανίκευση της γυναικείας παρουσίας στην ανδροκεντρική κοινωνία, η ανάδειξη της μεγαλοφυίας ως ενός θεόπεμπτου χαρακτηριστικού με άξονα τον μύθο της Umm Kulthum συνθέτουν μια ενδιαφέρουσα παραλλαγή του εν λόγω μύθου μέσα από μια κινηματογραφική απόδοση του λόγου της V. Danielson. Στην ταινία που έφτιαξε η M. Goldman πριν ακόμα κυκλοφορήσει το βιβλίο της V. Danielson παρουσιάζει ένα επιπλέον χαρακτηριστικό το οποίο είναι η αποσιώπηση του ρόλου της Δυτικής αποικιοκρατίας και του Αραβικού εθνικισμού στην εκδοχή του μύθου που μας προσφέρει η κινηματογραφική εποχή. Με την ταινία της M. Goldman ασχολείται το επόμενο κεφάλαιο όπου θα εξετάσω την δομή που εμφανίζει η συγκεκριμένη μετά-ερμηνεία του μύθου της Umm Kulthum. Ο τρόπος με τον οποίο η σκηνοθέτης επιλέγει να αφηγηθεί την «αλήθεια» του μύθου και παράλληλα η ενσωμάτωση κινηματογραφικών τεχνικών έτσι ώστε ο θεατής να οδηγηθεί σε ένα προκαθορισμένο αποτέλεσμα έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την διπλωματική.

Ο Μύθος της Umm Kulthum κατά την M. Goldman

“A Voice like Egypt”

Το επόμενο τεκμήριο μέσα από το οποίο θα εξετάσω τον μύθο της Umm Kulthum είναι ένα ντοκιμαντέρ με τίτλο “*Umm Kulthum: A Voice like Egypt*”. Την παραγωγή και σκηνοθεσία έκανε η M. Goldman βασιζόμενη στο έργο της V. Danielson “*The voice of Egypt: Umm Kulthum, Arabic Song, and Egyptian Society in the Twentieth Century*”. Το ντοκιμαντέρ παρουσιάστηκε το 1996 και είχε ως βασικό στόχο την γνωριμία της τραγουδίστριας με το Αμερικάνικο κοινό. Τα γεγονότα αφηγείται ο Αιγυπτιακής καταγωγής ηθοποιός Omar Sharif¹⁰ ενώ κατά την διάρκεια του ντοκιμαντέρ κάνουν την εμφάνισή τους διάφορα πρόσωπα από τον οικογενειακό και καλλιτεχνικό κύκλο της τραγουδίστριας. Η δημιουργός του ντοκιμαντέρ, M. Goldman έχει μια εμπειρία τριάντα χρόνων ως παραγωγός και σκηνοθέτης και το έργο της έχει αποσπάσει αρκετές διακρίσεις. Εικόνες από την τοπική κοινωνία της Αίγυπτου, του λαού και φυσικά από την ίδια την Umm Kulthum παρουσιάζονται καθ’ όλη την διάρκεια του ντοκιμαντέρ. Ο ακροατής έχει την ευκαιρία να ακούσει στιγμιότυπα των τραγουδιών της και να παρακολουθήσει την μουσική επιτέλεση.

Η πρώτη μεγάλη ενότητα με την οποία ανοίγει το ντοκιμαντέρ της M. Goldman αφορά τα παιδικά χρόνια της Umm Kulthum καθώς και τα πρώτα της βήματα στον καλλιτεχνικό χώρο. Μέσα από εικόνες της Αιγυπτιακής επαρχίας αλλά και τοπικούς ήχους το ντοκιμαντέρ παρουσιάζει την καθημερινότητα στο χωριό και τον φτωχικό τρόπο ζωής της οικογένειά της. Όταν ήταν πέντε χρονών έλαβε θρησκευτική εκπαίδευση έτσι ώστε να μάθει τους κανόνες απαγγελίας και την σωστή εκφορά του Κοράνι. Ο γραπτός λόγος, όπως συναντάται στην λογοτεχνία και στην ποίηση, φαίνεται να έχει σημαντικό ρόλο στην Αραβική παράδοση. Την αντίληψη αυτή ακολουθεί και η μουσική της Umm Kulthum. Εκείνη έμαθε από μικρή τους κανόνες απαγγελίας, η γνώση της για την σωστή εκφορά του Κορανίου έγινε φυσικό χαρακτηριστικό της που αργότερα πέρασε και στην μουσική της.

¹⁰ Ο Omar Sharif Αιγύπτιος ηθοποιός διεθνούς αναγνώρισης, γνωστός για την εντυπωσιακή του εμφάνιση και για εμβληματικούς ρόλους σε ταινίες όπως ο Lawrence of Arabia (1962) και ο Doctor Zhivago (1965) (<https://www.britannica.com/biography/Omar-Sharif>).

Τα πρώτα της βήματα στον χώρο της μουσικής, όπως φαίνεται στο ντοκιμαντέρ, τα έκανε με την στήριξη του πατέρα της. Εκείνος όταν άρχισε να αντιλαμβάνεται τις μουσικές δυνατότητες της κόρης του, κυρίως στο θρησκευτικό τραγούδι, άρχισε να την παίρνει μαζί του στις μικρές συναυλίες στις οποίες συμμετείχε εκείνος ως μουσικός. Όταν η Umm Kulthum άρχισε να ξεδιπλώνει όλο ένα και περισσότερο το ταλέντο της, ο πατέρας της άρχισε να προβληματίζεται. Όπως αναφέρει η M. Goldman, εκείνος δεν ήθελε η κόρη του να τραγουδάει μπροστά στο ανδρικό κοινό και εξαιτίας αυτού αποφάσισε να την ντύσει με ανδρικά ρούχα. Με την επιτυχία της κόρης του να μεγαλώνει και για να βοηθήσει την μουσική της καριέρα αποφάσισε να μετακομίσει με την οικογένεια του στο Κάιρο.

Η επόμενη μεγάλη ενότητα που εμφανίζεται στο ντοκιμαντέρ αφορά τα πρώτα δυναμικά βήματα της καριέρα της Umm Kulthum στην πόλη του Cairo. Η M. Goldman μέσα στο ντοκιμαντέρ της αναφέρει ότι η μουσικές δεξιότητες της τραγουδίστριας αναγνωρίστηκαν σε σύντομο χρονικό διάστημα από τον λαό της Αιγύπτου. Μέσα από συνεντεύξεις ατόμων που εμφανίζονται στο ντοκιμαντέρ αναφέρεται ότι εκείνη μπορούσε να τραγουδήσει μέχρι την ανατολή του ηλίου χωρίς η φωνή της να αρχίσει να σπάει. Η μουσική της ακολουθούσε τις αρχές του αυθεντικού Αραβικού πολιτισμού. Εκείνη ήξερε να χειρίζεται τους Αραβικούς τρόπους και παράλληλα η γνώση της για το Κοράνι έκανε το ακροατήριο να αισθάνεται ένα οικείο αίσθημα για την μουσική της. Μπορούσε να υπογραμμίσει το νόημα του κειμένου μέσα από την μουσική σύνθεση ενώ η εκφορά των στοίχων έφτανε πάντα πολύ καθαρά στα αυτιά του ακροατηρίου.

Το κοινό ήταν ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της καριέρας της, φαίνεται ότι η τραγουδίστρια μπορούσε να αισθανθεί το ακροατήριο της και να τραγουδήσει σύμφωνα με την δική τους διάθεση. Στην διάρκεια της καριέρας της πάντα κατάφερνε να αλληλοεπιδρά με το ακροατήριο της ενώ παράλληλα η μουσική της συνδεόταν με την τοπική κοινωνία. Αυτή η σχέση που μπόρεσε να δημιουργήσει με το κοινό της έκανε την μουσική της ένα ζωντανό κομμάτι της κοινωνίας.

Ενδιαφέρον στοιχείο είναι η συμμετοχή της ερευνήτριας V. Danielson η οποία μιλάει για την καριέρα της τραγουδίστριας. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι ο αγνός και αγαθός χαρακτήρας της τραγουδίστριας μαρτυρούσαν την χαμηλή κοινωνική της τάξη και τις εμπειρίες της από τα νεανικά της χρόνια. Για αρκετό καιρό κρύφτηκε πίσω από

την ασφάλεια των συγγενικών της προσώπων, ώσπου η ίδια κατάφερε να δημιουργήσει μια δυναμική εικόνα μιας ντίβας. Μέσα από τις επαφές της με την υψηλή κοινωνία υιοθέτησε τους καλούς τρόπους συμπεριφοράς και ταυτόχρονα μπόρεσε να ανελιχθεί στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα χωρίς ωστόσο να ξεχάσει την καταγωγή της. Η σκηνοθέτης κατάφερε να δημιουργήσει ένα σύμβολο μέσα από την δημόσια εικόνα της το οποίο εξέφραζε την σημασία της ως εθνική μορφή με επιρροή. Για αυτόν τον λόγο προσπάθησε να κρατήσει την προσωπική της ζωή εκτός των δημοσιογραφικών φακών, οι στιγμές που η δημόσια και η προσωπική της ζωή εμπλέκονταν ήταν ελάχιστες σύμφωνα με την M. Goldman.

Ένα ακόμα θέμα που θίγει το ντοκιμαντέρ είναι η συνεισφορά άλλων μέσων που βοήθησαν στην εξάπλωση της φήμης της τραγουδίστριας. Συγκεκριμένα μέσα από το ραδιόφωνο, το γραμμόφωνο και τον κινηματογράφο ο κόσμος ήρθε πιο κοντά στην τραγουδίστρια. Οι συναυλίες της αναμεταδίδονταν σε ολόκληρο τον Αραβικό κόσμο, έτσι η καριέρα τη άρχισε να αποκτά μια διεθνή διάσταση. Σε τοπικό επίπεδο τα τραγούδια της ενσωματώθηκαν στην κοινωνική καθημερινότητα του λαού ακριβώς μέσα από την συνεχή αναπαραγωγή των παραπάνω μέσων. Το ράδιο, το γραμμόφωνο και ο κινηματογράφος έφεραν όχι μόνο την φωνή της αλλά και ολόκληρη την εικόνα της πιο κοντά στην Αιγυπτιακή καθημερινότητα προσδίδοντας της ένα οικείο χαρακτηριστικό. Ο κόσμος άρχισε να αναγνωρίζει την τραγουδίστρια ως κάτι πολιτισμικά δικό του.

Η Umm Kulthum ενδιαφερόταν και προσπαθούσε συνεχώς για τον εκσυγχρονισμό των μουσικών συνθετικών τεχνικών της, γεγονός που ωφέλησε την καριέρα της. Αν και μέσα στο ντοκιμαντέρ αναφέρεται η αρνητική στάση της τοπικής κοινωνίας απέναντι στον μοντέρνο και η σύνδεση του με τον δυτικό πολιτισμό, ακριβώς λόγω της Δυτικής αποικιοκρατίας και της κατάληψης των Βρετανικών στρατευμάτων στον Αιγυπτιακό χώρο, η τραγουδίστρια μπόρεσε να αλλάξει αυτή την κατάσταση. Υιοθέτησε αρκετά μουσικά όργανα δυτικής προέλευσης, κυρίως έγχορδα κρατώντας το παραδοσιακό στυλ. Η θετική στάση που η ίδια είχε απέναντί σε νέες τεχνολογίες αποτέλεσε καταλυτικό παράγοντα στον εκσυγχρονισμό του έθνους χάρη στην επιρροή που ασκούσε ενώ ταυτόχρονα κατάφερε να διατηρήσει την παράδοση ζωντανή. Ο Αραβικό πολιτισμός κράτησε τον αυθεντικό του χαρακτήρα ενώ ταυτόχρονα μπόρεσε να εξελιχθεί.

Το ντοκιμαντέρ παρουσιάζει κάποια σημαντικά πολιτικά γεγονότα που ταρακούνησαν την κοινωνία της Αιγύπτου. Αρχικά αναφέρει κάποια στοιχεία από τις διαδηλώσεις του 1919 κατά των Βρετανικών στρατευμάτων. Παρουσιάζει αυτό το γεγονός με έναν πολύ αποσπασματικό τρόπο και με λίγα λόγια περιγράφει την πίεση και την εξαθλίωση που βίωνε η Αιγυπτιακή κοινωνία από την Δυτική αποικιοκρατία των Βρετανών. Μέσα από έντονες διαδηλώσεις ο Αιγυπτιακός λαός προσπάθησε να διεκδικήσει τα δικαιώματά του και να διώξει τους Βρετανούς στρατιώτες.

Ακόμα ένα σημαντικό πολιτικό γεγονός είναι η κατάληψη του παλατιού από τους Αιγύπτιους στρατιώτες και ο διωγμός του βασιλιά Farouk την περίοδο του 1952. Το κίνημα που εκθρόνισε τον βασιλιά λέγονταν *Free Officers Movement*, αρχηγός του ήταν ο Gamal Abdel Nasser ο οποίος αργότερα θα ανακηρυχθεί και πρόεδρος της Αιγύπτου. Η τραγουδίστρια Umm Kulthum υποστήριξε τον Nasser σε όλη του την πολιτική πορεία, η δυο τους φαίνεται να αναπτύσσουν μια σημαντική φιλία που θα κρατήσει μέχρι τον θάνατο του Nasser το 1970. Εκείνος κατάλαβε γρήγορα την πολιτική δύναμη που μπορούσε να του δώσει η τραγουδίστρια, πολλές φορές την χρησιμοποίησε για να έρθει κοντά με τον λαό. Η οικουμενική αποδοχή που είχε το δημόσιο πρόσωπο της Umm Kulthum την βοήθησε να καθοδηγήσει την κοινή γνώμη για χάρη των πολιτικών συμφερόντων του Nasser. Η φιλία της με εκείνον την βοήθησε να ισχυροποιήσει την καριέρα της και παράλληλα να εξυψώσει την δημόσια εικόνα της σε ένα διεθνές επίπεδο.

Ακόμα ένα πολιτικό γεγονός που παρουσιάζει η M. Goldman στο ντοκιμαντέρ της είναι ο πόλεμος του 1967 ανάμεσα στην Αίγυπτο και το Ισραήλ με στόχο την απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Η Αίγυπτος ήταν σίγουρη ότι θα νικήσει τον πόλεμο έτσι όταν τελικά έχασε η γνώμη του λαού διχάστηκε και η εμπιστοσύνη του κλονίστηκε. Ο Nasser επιθυμώντας να κερδίσει έδαφος, χρησιμοποίησε την Umm Kulthum και την αγάπη που της είχε ο κόσμος για να προωθήσει την δική του εικόνα και τα πολιτικά του συμφέροντα. Παράλληλα η Umm Kulthum βοήθησε την τοπική κοινωνία σε εκείνες τις δύσκολες στιγμές με το να διοργανώνει φιλανθρωπικές συναυλίες και να δωρίζει τα έσοδα στην Αίγυπτο. Οι πράξεις της είχαν ως αποτέλεσμα να καταφέρει να δημιουργήσει μια ιδέα για την δημόσια ταυτότητά της που ξεπερνάει την καλλιτεχνική της ιδιότητα.

Μέσα από το ντοκιμαντέρ της M. Goldman παρουσιάζεται περιληπτικά η ζωή και το έργο της τραγουδίστριας Umm Kulthum. Από τα παιδικά της χρόνια μέχρι το εκρηκτικό της ξεκίνημα στην πόλη του Κάιρο, η τραγουδίστρια μέσα από τις μουσικές της ικανότητες κατάφερε να δημιουργήσει μια δυναμική δημόσια εικόνα και τέλος να επηρεάσει τα πολιτικά γεγονότα. Το ντοκιμαντέρ προβάλλει συγκεκριμένα σημεία της ζωής της ενώ εξετάζει σε ένα γενικότερο πλαίσιο την ζωή και το έργο της χωρίς να περιορίζεται μονάχα σε ένα ερευνητικό πεδίο.

Συμπεράσματα για τον Μύθο της M. Goldman

Προχωράμε στην ανάλυση της ταινίας της M. Goldman, από την σκοπιά του τρίπτυχου που ενδιαφέρει την διπλωματική: μουσική, φύλο και πολιτική. Το ντοκιμαντέρ της M. Goldman παρουσιάζει βασικά στοιχεία για την ζωή και το έργο της τραγουδίστριας Umm Kulthum. Μέσα από εικόνες και ήχους που σχετίζονται με την κουλτούρα της Αιγύπτου και γενικότερα του Αραβικού κόσμου το ντοκιμαντέρ προσπαθεί να εντάξει τον ακροατή σε ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο που χαρακτηρίζει την Αίγυπτο. Αν υποθέσουμε ότι το κοινό που απευθύνεται δεν γνωρίζει καθόλου τον πολιτισμό της Αιγύπτου, οι εικόνες και οι ήχοι αποσκοπούν ακριβώς σε αυτή την οπτικοακουστική αίσθηση.

Η ταινία έχει μια εμφανή αμερικανότροπη ρητορική, εξωτικοποιεί τον «άλλον» εν προκειμένω την Αιγυπτιακή και Αραβική κοινωνία. Αποσιωπά ή υποβαθμίζει πολιτικά γεγονότα και ιδεολογικές τάσεις αφήνοντας μόνο να φανεί η ιστορική αντιπαράθεση ανάμεσα στον δυτικό αποικιοκρατικό καθεστώς της βασιλείας του Faruk και στον αραβικό εθνικισμό του Nasser. Η αντιπαράθεση ξεφεύγει από τα ερευνητικά δεδομένα της V. Danielson που τουλάχιστον σε αυτό το σημείο είναι πιο προσεκτική και δίκαιη στις μαρτυρίες για τα γεγονότα που διαμορφώνουν την σύγχρονη Αίγυπτο. Η ρητορική της εξωτικοποίησης που απαντά γενικότερα σε αμερικανότροπες ταινίες για το «άλλο» εξομαλύνουν τις πολιτικές και πολιτισμικές διαφορές ανάμεσα στον ηγεμονικό εαυτό και τον υποτελή «άλλο». Η εξωτικοποίηση ενισχύει την ιδεαλιστική θεωρία της μεγαλοφυΐας ως θεόπεμπτου και γυναικείου χαρακτηριστικού χωρίς να αναδεικνύει ουσιαστικά της κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες που επέτρεψαν να δημιουργηθεί και να εδραιωθεί ο μύθος.

Η χρήση του διεθνούς αναγνωρισμένου Omar Sharif ως αφηγητή, ενισχύει την εξωτική και ιδεαλιστική ρητορική. Έτσι το ντοκιμαντέρ της σκηνοθέτη, η οποία θέλει να δημιουργήσει μια διπλή ταυτότητα, από την μια πατάει στην Ανατολή και στην αίσθηση του εξωτικού ενώ από την άλλη βρίσκεται κοντά στον Δυτικό πολιτισμό μέσα από στοιχείο που ο ίδιος γνωρίζει και αποδέχεται. Ακριβώς το ίδιο συμβαίνει όταν η σκηνοθέτης επιλέγει να τοποθετήσει μια γυναικεία φωνή που υποδύεται την τραγουδίστρια Umm Kulthum. Αυτή εμφανίζεται σε διάσπαρτα μέρη του ντοκιμαντέρ να αφηγείται σε πρώτο πρόσωπο την ζωή και έργο της. Ακόμα πιο ενδιαφέρον στοιχείο που συμπληρώνει την παραπάνω άποψη για την διπλή ταυτότητα του ντοκιμαντέρ, είναι η επιλογή της σκηνοθέτη να βάλει την υποτιθέμενη Umm Kulthum να μιλάει σε αγγλική γλώσσα με εμφανώς ξενική προφορά. Έτσι από την μια πετυχαίνει να φέρει κοντά τον ακροατή με το πρόσωπο που πρόκειται να παρουσιάσει, για αυτό και η γυναικεία φωνή μιλά στο πρώτο πρόσωπο σε μια κατανοητή γλώσσα ενώ και παράλληλα κρατάει την αίσθηση του ξένου με την προφορά της.

Η κινηματογραφική αφήγηση της M. Goldman δεν προσφέρει καινούργια πληροφοριακά δεδομένα. Εξάλλου αποτελεί μια κινηματογραφική εκδοχή του βιβλίου της V. Danielson. Ωστόσο η κινηματογραφική αφήγηση αυτή καθαυτή ανοίγει νέα προοπτική ερμηνείας του μύθου. Θα μπορούσε κανένας να πει ότι η συγκεκριμένη αφήγηση ως μετά ερμηνεία διευρύνει την μυθοποιητική διαδικασία της διατήρησης και ενίσχυσης του μύθου της Umm Kulthum. Οι πληροφορίες που εμφανίζονται στο ντοκιμαντέρ κατά την γνώμη μου έχουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον αν κοιτάξει κανείς την γενικότερη εικόνα και το τελικό συμπέρασμα. Ωστόσο θα προσπαθήσω να καταγράψω τα στοιχεία που ενδιαφέρουν την διπλωματική και συγκεκριμένα το τρίπτυχο: μουσική, φύλο και πολιτική.

Οι επιτυχίες της Umm Kulthum κατά την M. Goldman οφείλονται στην κατάλληλη διασύνδεση της παιδικής της ηλικίας, του ρόλου της οικογένειας της και της ουσιαστικής μαθητείας και αργότερα διαχείρισης του Κορανίου. Για παράδειγμα η συνεχής παρουσία του πατέρα της, η καθοδήγηση που έλαβε από αυτόν αλλά και η παρουσία του κατά την μουσική εκτέλεση επικύρωναν την ηθική της. Επίσης η εκπαίδευση που έλαβε όταν ήταν ακόμη πέντε χρονών για τους κανόνες εκφοράς του Κορανίου αργότερα θα αποτελέσουν ένα φυσικό στοιχείο στην μουσική εκφορά των στοίχων. Μέσα από συνεντεύξεις το ντοκιμαντέρ υπογραμμίζει την σημασία του παραπάνω γεγονότος, χαρακτηριστικά αναφέρει ότι το κείμενο στην μουσική της Umm

Kulthum ήταν πάντα πλήρως κατανοητό από το ακροατήριο. Ο μουσικός Αραβικός πολιτισμός δίνει μεγάλη σημασία στο κείμενο και στην ανάδειξη του νοήματος του. Έτσι η τραγουδίστρια από την αρχή της μουσικής σύλληψης διαχειριζόταν και επεξεργαζόταν το υλικό της σύμφωνα με τα ιδανικά του δικού της πολιτισμού, για αυτό και συνδέθηκε τόσο έντονα με αυτόν.

Ακολουθώντας πιστά την V. Danielson αναδεικνύει την μουσική ιδιοφυία της ηρωδιάς. Μέσα από το ντοκιμαντέρ και μαρτυρίες που εμφανίζονται κατά την διάρκεια του, φαίνεται ότι η Umm Kulthum μπόρεσε να αλληλοεπιδράσει σε μεγάλο βαθμό με το ακροατήριο. Αυτή η δυναμική σχέση η οποία διαμορφώνεται με το κοινό κατά την διάρκεια της μουσικής επιτέλεσης έδινε ζωή στην μουσική της. Οι συναυλίες της δεν ήταν μια απόμακρη τυπική μουσική επανάληψη, αντίθετα μπορούσε να διαβάσει το κοινό της και να νιώσει τα συναισθήματα που αυτό επιδίωκε από την μουσική της. Χαρακτηριστικά το ντοκιμαντέρ αναφέρει ότι η Umm Kulthum πρώτα έβλεπε το κοινό και μετά επέλεγε το ρεπερτόριο που θα τραγουδήσει. Ο κόσμος με την σειρά του έβρισκε μια οικεία εμπειρία στην μουσική της. Την ώρα της συναυλίας η τραγουδίστρια ερμήνευε την μουσική με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να κερδίσει τον θαυμασμό τους, όταν είχε κερδίσει το κοινό της τότε τους έδινε ακόμα περισσότερα χωρίς αυτοί να το περιμένουν.

Συνδυάζει με συστηματικό τρόπο την ανάδειξη ορισμένων χαρακτηριστικών του Αραβικού πολιτισμού και εδραιώνει την Umm Kulthum ως μια καινοτόμα διαχειρίστρια του Αραβικού πολιτισμού μέσα από την μουσική. Η φωνή της ήταν τόσο δυνατή που μπορούσε να τραγουδήσει μέχρι το ξημέρωμα και να μην σπάσει. Σύμφωνα με τον μουσικό Αραβικό πολιτισμό η διάρκεια της μουσικής επιτέλεσης είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, οι πολύωρες συναυλίες αποσκοπούν στην δημιουργία μιας παράλληλης πραγματικότητας. Η γνώση της για τους Αραβικούς τρόπους και η σωστή εκφορά των στοίχων έπαιξε καταληκτικό ρόλο στην πορεία της καριέρας της. Ολόκληρη η μουσική δημιουργία συνδεόταν με την Αραβική παράδοση, έτσι μπόρεσε να συνδέσει την μουσική της με την κοινωνία της Αιγύπτου.

Η μουσική της δεξιοτεχνία οφείλεται στη διαρκή προσπάθεια για βελτίωση. Μέσα από συνεντεύξεις η σκηνοθέτης M. Goldman παρουσιάζει την τάση για εκσυγχρονισμό που χαρακτηρίζει την Umm Kulthum. Όπως φαίνεται ήταν ανοιχτή σε

νέες τεχνολογίες που θα βοηθούσαν μια πιο μοντέρνα προσέγγιση της μουσικής. Έτσι κατάφερε να εξελίξει την μουσική της κρατώντας ζωντανό το παραδοσιακό στοιχείο.

Η ισχυροποίηση της μουσική της ταυτότητας και η δημιουργία μιας δημόσιας εικόνας επιτυχημένης τραγουδίστριας βοήθησε την Umm Kulthum να επηρεάσει τα πολιτικά γεγονότα και παράλληλα να είναι ενεργό μέλος μέσα σε αυτά. Σύμφωνα με την σκηνοθέτη M. Goldman η φιλία της τραγουδίστριας με τον πρόεδρο Gamal Abdel Nasser έπαιξε μεγάλο ρόλο στην καριέρα της. Από την μια ο Nasser χρησιμοποίησε την Umm Kulthum έτσι ώστε να καθοδηγήσει την κοινωνική γνώμη του λαού και παράλληλα να εστιάσει το ενδιαφέρον του σε συγκεκριμένα γεγονότα. Σε κάθε ευκαιρία ο Nasser προωθούσε ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές αναμεταδώσεις σε διεθνές επίπεδο, έτσι η Umm Kulthum μπόρεσε να διευρύνει την καριέρα της και εκτός Αιγύπτου. Η φιλία τους υπογραμμίστηκε από τα μέσα ενημέρωσης, οι δυο τους μοιραζόντουσαν στιγμές της προσωπικής τους ζωής όπως οικογενειακές εκδηλώσεις και φιλικές συναθροίσεις. Ο κόσμος είχε συνδέσει την εικόνα τους ως δύο πρόσωπα με χαμηλή κοινωνική τάξη που κατάφεραν να πετύχουν και να ανέβουν στην κοινωνική πυραμίδα.

Επίσης η συνεισφορά της στην Αιγυπτιακή κοινωνία κατά την περίοδο του πολέμου βοήθησε θετικά στην δημόσια εικόνα της. Το 1976 η Αίγυπτος διεκδικώντας την ελευθερία της Παλαιστίνης, ηττήθηκε από το Ισραήλ. Το πλήγμα για την κοινωνία της Αιγύπτου ήταν μεγάλο, τότε η τραγουδίστρια διοργάνωσε φιλανθρωπικές συναυλίες δωρίζοντας τα έξοδα στην τοπική κοινωνία. Παράλληλα έδωσε συναυλίες σε πολλά μέρη του Αραβικού κόσμου υπογραμμίζοντας τον κοινό πολιτισμό που είχαν οι διάφορες χώρες μεταξύ τους. Εκείνη την περίοδο με την αισθητή παρουσία της στα πολιτικά γεγονότα και παράλληλα με την διαμόρφωση μιας πατριωτικής εικόνας μπόρεσε να ισχυροποιήσει την καριέρα της και παράλληλα να ξεπεράσει τα όρια μιας επιτυχημένης τραγουδίστριας και να αναδειχθεί σε εθνικό σύμβολο ολόκληρου του Αραβικού κόσμου.

Ελάχιστα στοιχεία εμφανίζονται στο ντοκιμαντέρ σχετικά με την γυναικεία ταυτότητα της τραγουδίστριας. Αρχικά αναφέρει τον προβληματισμό του πατέρα της για την παρουσία της μπροστά σε ανδρικό κοινό, αυτός φαίνεται να ήταν ο λόγος που τον έκανε να ντύσει την κόρη του με ανδρικά ρούχα. Ωστόσο δεν εμβαθύνει σε περισσότερες λεπτομέρειες. Επίσης κατά την διάρκεια του ντοκιμαντέρ δεν γίνεται

καμία αναφορά στο πώς η τραγουδίστρια κατάφερε να εξελίξει την αγροτική εικόνα που αρχικά είχε σε μια εμφανώς καλοντυμένη τραγουδίστρια. Το μόνο που αναφέρει, μέσα από συνέντευξη της ίδια της V. Danielson είναι ότι η Umm Kulthum αν και στην αρχή της καριέρας της ήταν άπειρη λόγω της χαμηλής κοινωνικής καταγωγής της και της νεανικής της ηλικίας εν τέλει κατάφερε να κατανοήσει τους κοινωνικούς κανόνες συμπεριφοράς και να βρει τον δρόμο της.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει μια συστηματική αναφορά στην προσωπική ζωή της Umm Kulthum. Η M. Goldman θεματοποιεί σε υπερβολικό βαθμό το ζήτημα του έρωτα της Umm Kulthum με τον ποιητή Ahmet Rami. Ο τρόπος με τον οποίο η σκηνοθέτης διαχειρίζεται την συγκεκριμένη διάσταση του βίου της ηρώιδας παραπέμπει σε μια ανεκπλήρωτη αισθηματική περιπέτεια στην οποία προσδίδεται μια εμπρόθετη υπερβατική ερμηνεία. Η Umm Kulthum φαίνεται να απορρίπτει τον έρωτα του ποιητή και να υπερισχύει το άφυλο προφίλ της αθωότητας απέναντί σε μια κοινωνικά αναγνωρίσιμη εκδοχή της σεξουαλικότητας της. Η σκηνοθέτης παίζει με την καταστολή των ορμών αναδεικνύοντας το άφυλο μεγαλείο μιας θεόπεμπτης δημιουργίας. Το ντοκιμαντέρ παραλείπει επιτηδευμένα την ανάλυση της γυναικείας πλευράς της Umm Kulthum ενδεχομένως για να μην επηρεάσει αυτήν την καλογυαλισμένη εικόνα που προσπαθεί να δημιουργήσει για την ίδια την τραγουδίστρια αλλά και την Αιγυπτιακή κοινωνία. Αναλύοντας θέματα που αφορούν το κοινωνικό φύλλο αναγκάζεται κανείς να εξετάσει και άλλους παράγοντες που διαμόρφωσαν την καριέρα της Umm Kulthum αλλά και της δημόσιας εικόνας της που ενδεχομένως να συνδέονται προσωπικά συμφέροντα.

Μέσα από μια περιληπτική παρουσίαση το ντοκιμαντέρ της M. Goldman επιχειρεί να φέρει σε μια πρώτη επαφή τον θεατή με την ζωή και το έργο της Umm Kulthum. Μέσα από εικόνες, ήχους και μουσικά αποσπάσματα εμφανίζεται το πρόσωπο της τραγουδίστριας. Τα πρώτα χρόνια της καριέρας της, η μετέπειτα πορεία της αλλά και ο πολιτικός αγώνας υπέρ της τοπική κοινωνίας κάνουν την εμφάνιση τους μέσα στην ταινία. Η M. Goldman χρησιμοποιεί κινηματογραφικά τεχνάσματα για να δημιουργήσει μια εικόνα που, κατά την γνώμη μου, είναι προσαρμοσμένη στις απαιτήσεις του Δυτικού μαζικού κοινού. Η Δυτική αποικιοκρατία αμβλύνεται ή αποσιωπάται, η καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων που για χρόνια βίωνε η Αίγυπτος, οι άγριες διαδηλώσεις αλλά και μεγαλύτερα πολιτικά συμφέροντα παραλείπονται επιτηδευμένα μέσα στο ντοκιμαντέρ. Η σκηνοθέτης επιλέγει να φωτίσει

συγκεκριμένα σημεία των κοινωνικών γεγονότων αλλά και της ίδια της τραγουδίστριας με σκοπό την δημιουργία μιας συγκεκριμένης εικόνας που αναδεικνύει την γυναίκα χωρίς θηλυκή και την μεγαλοφύα ως προοπτική υπέρβαση των εθνοπολιτικών διαφορών.

Μουσική, Φύλο και Πολιτική μέσα από τον μύθο της M. Goldman.

Παρά τις αναφορές του τρίπτυχου μουσική, φύλο και πολιτική, κυριαρχεί μια αφηγηματική λογική η οποία δεν στέκεται σε καμία από τις τρεις διαστάσεις ως βασική παράμετρο για την έκφραση της μεγαλοφύας και της μυθοποίησης της Umm Kulthum. Η ιεροποίηση της Umm Kulthum επιτελείται μέσα από την μουσική δεξιότητα, την υπερβατική αφυλοποίηση και τον πολιτικό συμβιβασμό. Στοιχεία τα οποία απευθύνονται περισσότερο στην Αμερικάνικη κοινωνία του μαζικού θεάματος και λιγότερο στην πραγματικότητα την οποία μας κατέθεσε η V. Danielson παρά τις ατέλειες που διαπιστώθηκαν και αναφέρθηκαν. Η M. Goldman μέσα από το ντοκιμαντέρ της “A Voice like Egypt” αφηγείται τον μύθο της Umm Kulthum. Η δομή της αφήγησης παρουσιάζει αρκετά περιληπτικά την ζωή και το έργο της τραγουδίστριας. Ο μύθος στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν στηρίζεται άμεσα στις μουσικές δεξιότητες της τραγουδίστριας, αν και αυτές εμφανίζονται κατά την διάρκεια του ντοκιμαντέρ. Κατά την γνώμη μου μέσα από την αφήγηση της, η M. Goldman επιδιώκει να παρουσιάσει την γενική αίσθηση της υπέρβασης, αυτή δεν σχετίζεται μόνο με την μουσική και την μουσική επιτέλεση αλλά ούτε μόνο με τα πολιτικά γεγονότα.

Κατά την σκηνοθέτη M. Goldman η τραγουδίστρια καταφέρνει να παρουσιάσει αυτήν την αίσθηση του «μεγάλου» με το να δημιουργήσει μια υπερβατική εικόνα για τον εαυτό της. Η σύνδεση της με το έθνος αλλά και η μουσική της ταυτότητα την βοήθησαν να ξεχωρίσει μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Επειδή ακριβώς η μουσική της ταυτότητα δεν ήταν η μόνη που συνέβαλλε στην επιτυχία της η σκηνοθέτης επιλέγει να παρουσιάσει την γενικότερη εικόνα που δημιούργησε η τραγουδίστρια για τον εαυτό της. Έτσι μέσα στην ταινία εμφανίζεται η Umm Kulthum ως λυτρωτής του Αιγυπτιακού έθνους αλλά και του ευρύτερου Αραβικού κόσμου. Η τραγουδίστρια κατάφερε να εξελίξει και να διευρύνει την μουσική της ταυτότητα σε μια εθνική

διάσταση. Η μουσική και η μουσική επιτέλεση ήταν η αφετηρία για να μπορέσει αργότερα να μπει στον πολιτικό χώρο και να γίνει αναγκαία για το έθνος.

Μέσα από το ντοκιμαντέρ εμφανίζεται μια εξιδανικευμένη εικόνα της τραγουδίστριας. Η ταινία αποφεύγει να θίξει μείζονα θέματα που προβληματίζουν την παραδοσιακή δομή της Αιγυπτιακής κοινωνίας όπως είναι η χειραφέτηση της γυναίκας. Θέματα που ενδεχομένως θα προβληματίζουν το Δυτικό κοινό της ταινίας το οποίο αναγκαστικά θα έχει μια ετεροχρονισμένη αντίληψη των πραγμάτων και μια χρωματισμένη αντίληψη περί πολιτισμού. Για παράδειγμα η σκηνοθέτης M. Goldman δεν αναφέρει σχεδόν πουθενά τον τρόπο με τον οποίο η τραγουδίστρια διαμόρφωσε την γυναικεία της ταυτότητα, τα στοιχεία που εμφανίζονται για αυτό το θέμα είναι σχεδόν ανύπαρκτα. Ίσως ακριβώς επειδή επιδιώκει να παρουσιάσει μια ιδανική εικόνα τόσο της τραγουδίστριας όσο και της Αιγυπτιακής κοινωνίας αποφεύγει να δημιουργήσει δευτερες σκέψεις στον ακροατή. Το ντοκιμαντέρ απευθύνεται σε μια δυτική κοινωνία που έχει ήδη μια γνώμη για την Ανατολή, η ενασχόληση της με την θέση της γυναίκας ίσως προβλημάτιζε το κοινό και το ωθούσε στην δημιουργία μιας αρνητικής εικόνας για την Αιγυπτιακή κοινωνία.

Αν και το πρόσωπο της Umm Kulthum σχετίζεται άμεσα με την μουσική και την μουσική επιτέλεση τα μουσικά στοιχεία που εμφανίζονται στο ντοκιμαντέρ είναι συγκεκριμένα. Φυσικά και γίνονται κατανοητές η μουσική δεξιοτεχνία την οποία κατείχε η τραγουδίστρια, η σχέση της με το κοινό και η γνώση της για την σωστή εκφορά του Κορανίου είναι από τα πιο σημαντικά στοιχεία της μουσικής της ταυτότητας. Η δύναμη της φωνής της αλλά και η ικανότητα της να χρησιμοποιεί την μουσική της ευχέρεια έτσι ώστε να υπογραμμίσει την Αραβική παράδοση και να συνδεθεί με την Αιγυπτιακή κοινωνία ήταν το κλειδί για την επιτυχία της. Η σκηνοθέτης αναγνωρίζει την μουσική της ως ένα άρρηκτα συνδεδεμένο στοιχείο της Αραβικής μουσικής παράδοσης. Η δομή της μουσικής και της μουσικής επιτέλεσης ακολουθούσαν την παράδοση έτσι ο κόσμος ένιωθε μια οικία αίσθηση όταν άκουγε τα τραγούδια της, για αυτό και στις συνεντεύξεις που εμφανίζονται στο ντοκιμαντέρ ο κόσμος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι έβλεπε τις δικές τους ιστορίες μέσα στα τραγούδια της.

Σχετικά με το κομμάτι της πολιτικής η σκηνοθέτης M. Goldman παρουσιάζει στοιχεία που και πάλι στοχεύουν στην δημιουργία θετικών συναισθημάτων για το

αμερικάνικο κοινό. Υπογραμμίζει την ανάγκη που είχε η Umm Kulthum για να βοηθήσει την Αίγυπτο, οι φιλανθρωπικές συναυλίες και τα τεράστια οικονομικά ποσά που δώρισε στην τοπική κοινωνία δημιουργούν την αίσθηση της υπέρβασης στο ακροατήριο. Ωστόσο πουθενά δεν αναφέρει το θετικά που αποκόμισε εκείνη από όλες αυτές τις πράξεις, σύμφωνα με άλλες πηγές αρκετές πολιτικές στάσεις που υιοθέτησε η τραγουδίστρια μετά τον πόλεμο του 1967 αποσκοπούσαν σε προσωπικά συμφέροντα. Η ένταξη της στον χώρο της πολιτικής και η ενεργή παρουσία της στον χώρο της Αιγύπτου αλλά και του ευρύτερου Αραβικού κόσμου ως ένα πρεσβευτής του πολιτισμού συνδέονται με την προσπάθεια της να επεκτείνει την καριέρα της και την δημοσιότητα της. Μέσα από την πολιτική δύναμη που κέρδισε η Umm Kulthum κατάφερε να γίνει ένα πρόσωπο με επιρροή πάνω στα κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα.

Ο τρόπος με τον οποίο αφηγείται η σκηνοθέτης M. Goldman τον μύθο της Umm Kulthum δημιουργούν μια διαφορετική «αλήθεια». Οι εικόνες και οι ήχοι που παρουσιάζονται κατά την διάρκεια του ντοκιμαντέρ δημιουργούν στον δυτικό θεατή το αίσθημα του εξωτισμού. Οι ανατολίτικοι ήχοι και οι εικόνες της Αιγύπτου ταξιδεύουν το ακροατήριο μέσα στην αφήγηση του μύθου. Παράλληλα τα κινηματογραφικά τεχνάσματα που χρησιμοποιεί η σκηνοθέτης αποσκοπούν στην δημιουργία μιας εξωτικής συμπάθειας προς στο πρόσωπο της τραγουδίστριας. Στο συνολικό αποτέλεσμα της ταινίας έχει προδιαγραφεί από την αρχή κίολας, το εθνικό σύμβολο που παρουσιάζει, η γυναίκα που υπηρέτησε την πατρίδα της και την μουσική παράδοση ολόκληρου του αραβικού πολιτισμού είναι μερικές από τις έτοιμες εικόνες που παρουσιάζει από την αρχή το ντοκιμαντέρ. Χωρίς φυσικά να ισχυρίζομαι ότι αυτά τα στοιχεία δεν εντάσσονται μέσα στην ταυτότητα της τραγουδίστριας, αναφέρω απλώς ότι ο τρόπος αφήγησης της M. Goldman δεν αφήνει πολλά περιθώρια ενδοιασμού στον ακροατή. Κατά την γνώμη μου η M. Goldman συμβάλει άθελα της στην ανάδειξη μιας διαπίστωσης για την μυθοποίηση της Umm Kulthum. Η Umm Kulthum παρά τις ποικίλες αναφορές σε πολλά στοιχεία που συνδέονται με την γυναικεία παρουσία, την μουσική και την πολιτική παραμένει μια μυστηριώδης υπερβατική φιγούρα η οποία δεν μπορεί να ενταχθεί σε κάποια ευρύτερα αναγνωρίσιμη κοινωνική κατηγορία. Η μυθοποίηση της Umm Kulthum είναι αλληλένδετη με την μυστηριώδη υπερβατικότητα.

Η τριλογία που αφορά στην μυθοποίηση της Umm Kulthum που εξετάζεται στην διπλωματική ολοκληρώνεται με την διερεύνηση του σχετικού έργου της L. Lohman. Η επιλογή του συγκεκριμένου τεκμηρίου έγινε με κριτήριο την ανάδειξη ορισμένων χαρακτηριστικών που αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο η ίδια η ηρώίδα του μύθου χρησιμοποίησε το φύλο και την πολιτική για την εδραίωση της μυθοποίησης της. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην στρατηγική και τακτική που ακολούθησε για να ενισχύσει την υστεροφημία της στα δύο πεδία της φυσικής παρακμής της: πρώτον στην δύση της καριέρας της και δεύτερον στην δύση της ζωής της. Η μουσική φαίνεται να είναι βασικό εργαλείο, ενώ μέσα σε περιόδους εθνικής κρίσης η μουσική μπορεί να κατευθύνει τον λαό προσδίδοντας στο άτομο που την χειρίζεται ιδιαίτερη δύναμη. Συγκεκριμένα, ενδιαφέρον έχει ο τρόπος με τον οποίο η Umm Kulthum διαμορφώνει την γυναικεία της ταυτότητα χειριζόμενη την δημοσιότητά της έτσι ώστε να ξεπεράσει τους κοινωνικούς περιορισμούς. Παράλληλα πρόκειται να ασχοληθώ με τα πολιτικά γεγονότα που παρουσιάζει η ερευνήτρια. Υπάρχουν κοινωνικά και πολιτικά συμφέροντα για την τραγουδίστρια; Είναι η υπέρβαση εκείνη που την οδήγησε στις αποφάσεις που πήρε ή ακολουθούσε νηφάλια τον δρόμο της επιτυχίας; Με ποιόν τρόπο η μουσική συνδέεται με τα πολιτικά γεγονότα και πώς την βοήθησε να διαμορφώσει τις καταστάσεις και έπειτα την εθνική της ταυτότητα;

Ο Μύθος της Umm Kulthum κατά την L. Lohman

“Umm Kulthum: Artistic Agency and the Shaping of an Arab Legend”

Η L. Lohman εδραίωσε την άποψη ότι η σχέση της Umm Kulthum με την πολιτική δεν ήταν συμπτωματική όπως τουλάχιστον άφησαν να εννοηθεί η V. Danielson και η M. Goldman. Στο βιβλίο της *“Umm Kulthum: Artistic Agency and the Shaping of an Arab Legend”* εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο η Umm Kulthum αναδιαμορφώνει την καριέρα της με βάση τα πολιτικά γεγονότα που εμφανίζονται σε περιόδους κοινωνικής και πολιτικής κρίσης. Σύμφωνα με την L. Lohman, η Umm Kulthum μπήκε στον χώρο της πολιτικής με σκοπό την ισχυροποίηση της εικόνας της, το δημόσιο πρόσωπο που δημιούργησε χτίστηκε μέσα από την κατανόηση των κοινωνικοπολιτικών γεγονότων. Η L. Lohman αναλύει αυτά τα γεγονότα με σκοπό την ανάδειξη μιας βαθύτερης ερμηνείας της Umm Kulthum και της καριέρας της.

Ένα από τα θέματα που εξετάζει η ερευνήτρια είναι ο τρόπος με τον οποίο η τραγουδίστρια Umm Kulthum διαμορφώνει την δημόσια εικόνα της την περίοδο του 1967. Η ήττα της Αιγύπτου, μαζί με της Συρίας και της Ιορδανίας, εναντίον των Ιρακινών με στόχο την απελευθέρωση της Παλαιστίνης έφερε μεγάλες αναταραχές στον Αραβικό κόσμο. Ο πόλεμος των έξι ημερών¹¹ (*Six Day War*), όπως ονομάστηκε, έφερε μια τεράστια κρίση στην Αίγυπτο αλλά και στον ευρύτερο Αραβικό κόσμο. Η ερευνήτρια παρουσιάζει με αρκετές λεπτομέρειες τα πολιτικά γεγονότα εκείνων των ημερών και έπειτα τα συνδέει με την καριέρα της τραγουδίστριας και τις αποφάσεις που εκείνη έκανε αλλάζοντας την δημόσια και καλλιτεχνική της ταυτότητα.

Συγκεκριμένα η Umm Kulthum εκείνη την περίοδο, εξαιτίας του πολέμου, αδυνατούσε να συνεχίσει να πραγματοποιεί τις πολύωρες συναυλίες που συνήθιζε να κάνει. Πολλοί καλλιτέχνες αποφάσισαν να συνταξιοδοτηθούν, ωστόσο η Umm Kulthum αρνήθηκε να σταματήσει την καριέρα της και βρήκε νέους τρόπους να ανακατασκευάσει την δημόσια εικόνα της. Καθώς η Αίγυπτος πλησίαζε στον πόλεμο

¹¹ Πόλεμος Έξι Ημερών, που ονομάζεται επίσης Πόλεμος του Ιουνίου ή Τρίτος Αραβο-Ισραηλινός Πόλεμος ή Naksah, σύντομος πόλεμος που έλαβε χώρα 5–10 Ιουνίου 1967 και ήταν ο τρίτος από τους αραβο-ισραηλινούς πολέμους. Η αποφασιστική νίκη του Ισραήλ περιλάμβανε την κατάληψη της χερσονήσου του Σινά, της Λωρίδας της Γάζας, της Δυτικής Όχθης, της Παλιάς Πόλης της Ιερουσαλήμ και των Υψωμάτων του Γκολάν. Το καθεστώς αυτών των εδαφών έγινε στη συνέχεια ένα σημαντικό σημείο διαμάχης στην αραβο-ισραηλινή σύγκρουση (Lohman, 2010).

κατά την τελευταία εβδομάδα του Μαΐου του 1967, η Umm Kulthum παρείχε οικονομική και ηθική υποστήριξη στην Αίγυπτο. Συγκεκριμένα η ερευνήτρια αναφέρει ότι η τραγουδίστρια υποσχέθηκε ειδικές ευεργετικές συναυλίες για τις ένοπλες δυνάμεις και δώρισε μεγάλα οικονομικά ποσά για την πολεμική προσπάθεια της Αιγύπτου. Μόλις τέσσερις μέρες πριν το ξέσπασμα του πολέμου, άνοιξε την καθιερωμένη μηνιαία συναυλία της με ένα νέο πατριωτικό τραγούδι που τόνωσε την αυτοπεποίθηση και τον ενθουσιασμό του λαού. Η μουσική της τραγουδίστριας είχε αλλάξει ταυτότητα και πλέον υπηρετούσε ένα νέο στόχο, το Αραβικό έθνος και το πατριωτικό πνεύμα της χώρας (Lohman 2010, pp.26-31). Στο τραγούδι της είχε δημιουργήσει μια ανερχόμενη μελωδική ακολουθία η οποία είχε συγκοπτόμενο ρυθμό και παράλληλα μέσα από την μουσική ένταση τόνισε την υπερθετική περιγραφή των ενόπλων δυνάμεων δημιουργώντας ακόμα μεγαλύτερη ένταση όταν επικαλέστηκε την αναμενόμενη απελευθέρωση της Παλαιστίνης. Ο στοίχος απέσπασε έντονες επευφημίες από όσους βρίσκονταν στην αίθουσα, όπως έκανε σχεδόν κάθε άλλος στοίχος του τραγουδιού. Έτσι φαίνεται ότι η μουσική της υπηρετούσε έναν συγκεκριμένο σκοπό ενώ παράλληλα ακολουθούσε και σχολίαζε τα πολιτικά γεγονότα της εποχής.

Σύμφωνα με την L. Lohman, η τραγουδίστρια είχε επιλέξει να πάρει μέρος στα πολιτικά γεγονότα που συνέβησαν αλλά και να επηρεάσει την κοινή γνώμη. Μέσα από το ασυνήθιστο αλλά επίκαιρο μουσικό πρόγραμμά της ώθησε το αναζωογονημένο ακροατήριο να καταγγείλει τον ιμπεριαλισμό και να παροτρύνει τις ένοπλες δυνάμεις του έθνους σε νίκη. Η παρέμβασή της στα κοινά είχε ευεργετικό χαρακτήρα, κινητοποίησε τους συμπατριώτες της και τον Αραβικό λαό ώστε να προσφέρουν με κάθε τρόπο, υλικά, ψυχικά και πνευματικά από το υστέρημα τους προς όφελος της ενίσχυσης του εθνικού ιδεώδους. Η στάση της αυτή την καθιέρωσε στην συνείδηση των Αράβων ως μια συμβολική παρουσία αναγέννησης, ως μια φωνή της ύπαρξής τους. Με τη δημιουργία ενός μεγαλύτερου οργανωτικού μηχανισμού, η Umm Kulthum έπεισε τους ανθρώπους συμμετέχουν σε μια παραγωγική και καθαρτική απάντηση στον πόλεμο, αντί όπως έλεγε, να νιώθουν ανίσχυροι και παθητικά θύματα μπροστά στην εθνική κρίση.

Μετά την ήττα της Αιγύπτου και του κυβερνήτη Gamal Abdel Nasser, η τραγουδίστρια φρόντισε να υπερτονίσει την δύναμη και τα καλά που αυτός είχε κάνει για την Αίγυπτο(Lohman 2010, pp.31-36). Σύμφωνα με την ερευνήτρια τα δύο

πρόσωπα βοηθούσαν το ένα το άλλο με κάθε δυνατό τρόπο. Η Umm Kulthum ήταν ιδιαίτερα πολύτιμη ως κατευθυντήριο εργαλείο του λαού, καθώς εκείνη προσπάθησε να δημιουργήσει ένα συλλογικό αίσθημα και μια κοινή πολιτιστική γραμμή ανάμεσα στις χώρες του Αραβικού κόσμου, πράγμα που βοήθησε τα πολιτικά γεγονότα να κυλίσουν προς το συμφέρον του αιγυπτιακού λαού. Επίσης έκανε τον λαό της Αιγύπτου να εμπιστευτεί ξανά την κυβέρνηση ενώ πέρασε και το αίσθημα του εθνικού χρέους. Ο τύπος, η τηλεόραση και το ραδιόφωνο προωθούσαν φανατικά την δράση της Umm Kulthum. Μουσικές συναυλίες, τραγούδια αλλά και συνεντεύξεις της έπαιζαν ακατάπαυστα και με την κάθε ευκαιρία αναμεταδίδονταν σε όλο τον Αραβικό κόσμο σε μια εμφανή προσπάθεια αναπτέρωσης του κοινού Αραβικού πνεύματος.

Στην μετέπειτα καριέρα της η Umm Kulthum προσπάθησε να δημιουργήσει μια Αραβική ταυτότητα με σκοπό όχι μόνο να εξελίξει την μουσική της καριέρα αλλά και να ισχυροποιήσει την ταυτότητα της ως ένα εθνικό σύμβολο ολόκληρου του Αραβικού κόσμου (Lohman 2010, pp.81-87). Σύμφωνα με την ερευνήτρια L. Lohman χρησιμοποίησε στρατηγικές έτσι ώστε να προωθήσει ένα παν- Αραβικό πνεύμα, έτσι απέφευγε τραγούδια με σημαντικό πολιτικό νόημα και τοπική ταυτότητα ενώ ταυτόχρονα η μουσική της υπογράμμιζε οποιαδήποτε πολιτιστική ομοιότητα του Αραβικού κόσμου.

Μέσα από την διαχείριση της καριέρας της και της δημόσιας εικόνας της κατάφερε να αναδείξει το ενδιαφέρον μιας παγκόσμια γνώμης υπέρ του Αραβικού κινήματος. Η ερευνήτρια αναφέρει ότι πολλά από τα ταξίδια που έκανε η τραγουδίστρια στον Αραβικό χώρο της ενίσχυσαν την καριέρα της και παράλληλα χαρακτηρίστηκαν ως ανιδιοτελείς πράξεις υποκινούμενες από την αίσθηση του εθνικού καθήκοντος.

Σύμφωνα με την ερευνήτρια L. Lohman, η τραγουδίστρια στην μετέπειτα πορεία της κατάφερε να καθιερώσει την καριέρα της και παράλληλά να διαμορφώσει και την μεταθανάτιον κληρονομιά της. Ο δημόσιος λόγος της ήταν πάντα πολύ προσεκτικά δομημένος έτσι ώστε να μην αφήνει περιθώριο παρερμηνείας, επίσης μέσα από τις στενές σχέσεις που είχε με δημοσιογράφους και γενικά με τους ανθρώπους των μέσων μαζικής ενημέρωσης μπορούσε να παίζει καθοριστικό έλεγχο στην προβολή και διαχείριση της προσωπικότητάς της. Αυτοβιογραφικές συνεντεύξεις που έκανε με τον δημόσιο τύπο εμφανιζόντουσαν πολύ συχνά τα τελευταία χρόνια της ζωής της. Ακόμα

και η συνεργασία της με τον δημοσιογράφο Mahmud Awad¹² με σκοπό την παραγωγή ενός φιλμ με κεντρικό θέμα την ζωή της ήταν απόλυτα ελεγχόμενη και προσεκτικά σχεδιασμένη από την ίδια. Όλες αυτές οι αφηγήσεις είχαν ως στόχο να πείσουν τους δύσπιστους ακροατές ότι η ίδια ήταν μια καλλιτέχριδα άξια του σεβασμού και της προσοχής τους.

Η L. Lohman στέκεται και αναδεικνύει την εικόνα της Umm Kulthum ως ανεξάρτητης και δυναμικής γυναίκας. Ο απόλυτος έλεγχος της καριέρας της την βοήθησε να αποκτήσει επιρροή στην γυναικεία της ταυτότητα. Η L. Lohman φιλοτεχνεί ένα πορτρέτο θηλυκότητας στο οποίο απουσιάζει η σεξουαλικότητα αλλά κυριαρχούν δύο διαστάσεις της κοινωνικής αντίληψης για την γυναικεία ταυτότητα. Δύο διαστάσεις οι οποίες συνδέουν με έναν μυστηριώδη τρόπο την μοντέρνα δυτική αντίληψη για τις γυναίκες με την παραδοσιακή Αραβική αισθητική της γυναικείας φύσης. Μια γυναικεία πλευρά είναι αυτόνομη και δυναμική, κυρίαρχη του κοινωνικού ρόλου που επιτελεί, ίση προς ίσους ανάμεσα στις γυναίκες και στους άνδρες του κοινωνικού κατεστημένου. Με αυτήν την λογική η Umm Kulthum της L. Lohman είναι μια συνειδητοποιημένη φεμινίστρια. Από την άλλη πλευρά η Αραβική κοινωνία θέλει την γυναίκα, όταν δεν είναι παιδί, να είναι πιστή στον σύζυγο και μητέρα. Από την στιγμή που το συζυγικό στοιχείο και μαζί με αυτό απουσιάζουν στο προφίλ της Umm Kulthum το στοιχείο της μητρότητας αναδεικνύεται ως Αραβικά καθοριστικό. Έτσι η Umm Kulthum προωθεί τον εαυτό της αλλά και προωθείται από την κοινωνία ως μια μητέρα του έθνους. Η συνάντηση των δύο αυτών προσεγγίσεων, χειραφετεί την μουσική γυναίκα και την μητέρα του έθνους, στην ερμηνεία του μύθου που μας δίνει η L. Lohman. Σύμφωνα με την ερευνήτρια η Umm Kulthum κάλυψε το χάσμα μεταξύ της εικόνας της ως ανεξάρτητη και επιτυχημένη γυναίκα σε σχέση το αρχέτυπο γυναικείο ρόλο του αραβικού πολιτισμού. Η χειραγωγή του μητρικού αισθήματος και η υπογράμμισή του την βοήθησαν να επηρεάσει την κοινή γνώμη και να αναδιαμορφώσει την γυναικεία της ταυτότητα.

Διατηρώντας την οικονομική και κοινωνική της θέση ως επιτυχημένη γυναίκα κατάφερε να μην πέσει θύμα της κοινωνικής κριτικής. Σύμφωνα με την ερευνήτρια ακόμα και ο γάμος της τραγουδίστριας δεν κατάφερε να της στερήσει την ανεξαρτησία

¹² Το 1969, η Umm Kulthum συνεργάστηκε με τον δημοσιογράφο Mahmūd 'Awad για να δημιουργήσει μια νέα βιογραφία και παράλληλα αυτός συνέβαλε στην παραγωγή μιας ταινίας για την καλλιτεχνική της ιστορία (Lohman, 2010).

της. Η ίδια αναγνώριζε την σημασία των ανδρικών ρόλων στην ζωή και την καριέρα της ωστόσο θεωρούσε τον εαυτό της υπεύθυνο για την επιτυχία της. Μέσα από φωτογραφίες και δραστηριότητες οι οποίες υπογράμμιζαν την μητρική της ταυτότητα μπόρεσε να συγκινήσει τον κόσμο αποδεικνύοντάς του την γυναικεία της ευαισθησία.

Οι εκδηλώσεις στοργής της Umm Kulthum για τα παιδιά βοήθησαν να δημιουργηθεί μια συγκεκριμένη δημόσια εικόνα η οποία ακολουθεί το παραδοσιακό γυναικείο πρότυπο. Αρχικά αυτές οι θηλυκές εικόνες που πρόβαλε ως προσωπική ταυτότητα μαλάκωσαν την εικόνα της ως μια ισχυρή και επιτυχημένη γυναίκα που διαρκώς ασχολούταν με την επαγγελματική της επιτυχία η οποία δεν ενδιαφερόταν ποτέ για τις ανάγκες των άλλων. Επίσης η δημοσίευση των συναντήσεών της με παιδιά συνέβαλαν στην δημιουργία μιας συμπονετικής πλευράς της προσωπικότητας της. Τέλος, μέσα από αυτές κατάφερε να αποδείξει ότι η ίδια δεν παρεκκλίνει ως γυναίκα και ότι κατά βάθος ενδιαφέρεται για την μητρότητα αλλά το χρέος της προς την μουσική και τον Αραβικό πολιτισμό, το οποίο η ίδια θέτει ως προτεραιότητα, δεν της επιτρέπει να αποκτήσει παιδιά.

Μουσική, Φύλο και Πολιτική μέσα από τον Μύθο της L. Lohman

Ας συνοψίσουμε τις θέσεις της L. Lohman που συνδέονται με το τρίπτυχο που ενδιαφέρει την διπλωματική. Η έρευνά της παρουσιάζει την κοινωνική ζωή της τραγουδίστριας και τις επιλογές που εκείνη έκανε έτσι ώστε να επαναπροσδιορίσει την μετέπειτα καριέρα της και να ισχυροποιήσει την μετά θάνατον κληρονομιά της. Κεντρικός άξονας φαίνεται να είναι ο τρόπος με τον οποίο η Umm Kulthum χρησιμοποίησε τα πολιτικά γεγονότα της εποχής για προσωπικό όφελος, καθώς και ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνεται η μετέπειτα καριέρα της και παράλληλα συνδέεται με την πολιτική. Στο σημείο αυτό πρόκειται να ασχοληθώ μονάχα με θέματα που αφορούν την μουσική και την μουσική επιτέλεση, την γυναικεία ταυτότητα και την πολιτική διαμόρφωση της προσωπικότητας και της καριέρας της Umm Kulthum. Αν και η έρευνα της L. Lohman επιλέγει να εξετάσει την καριέρα της τραγουδίστριας μέσα από μια πολιτική στάση, προσωπικά επιλέγω να ασχοληθώ μονάχα με κεντρικά θέματα που σχετίζονται άμεσα με την καλλιτεχνική και κοινωνική ταυτότητα της τραγουδίστριας.

Οι καλλιτεχνικές αποφάσεις της τραγουδίστριας φαίνεται ότι βασίζονται κυρίως στα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα που συνέβησαν στην Αίγυπτο γύρω στο 1960, τα γεγονότα αυτά ήταν καθοριστικά για την καριέρα της. Όπως αναφέρει και η L. Lohman, η τραγουδίστρια προσπαθεί να αναδείξει την εθνική ταυτότητα και το πατριωτικό πνεύμα μέσα από την μουσική της. Ο πόλεμος την ανάγκασε να αλλάξει την μουσική της ταυτότητα έτσι ώστε να καλύψει τις κοινωνικές ανάγκες της εποχής.

Η Umm Kulthum μέσα από την ήδη καταξιωμένη μουσική καριέρα επαναπροσδιόρισε με ευκολία το μουσικό περιεχόμενο. Ο λαός έδειξε μεγάλη εμπιστοσύνη ακριβώς λόγω του δημόσιου προσώπου που είχε διαμορφώσει τα προηγούμενα χρόνια. Τα πολιτικά γεγονότα διαμορφώνουν το τραγούδι της και σχετίζονται άμεσα με την κοινωνική κατάσταση της Αιγύπτου. Η απόφαση της να συσχετίσει την μουσική με την πολιτική κατάσταση της Αιγύπτου της έδωσε αυτήν την οικουμενική αναγνώριση όχι μόνο ως καλλιτέχνης αλλά και ως δημόσιο πρόσωπο.

Αξιοσημείωτη είναι, κατά την L.Lohman, η αλλαγή του ρεπερτορίου της τραγουδίστριας ώστε να εξυπηρετήσει τα πολιτικά της συμφέροντα. Την περίοδο του πολέμου μέσα από την μουσική και την μουσική επιτέλεση μπόρεσε να ισχυροποιήσει

την κοινωνική της θέση και παράλληλα να κάνει αισθητή την παρουσία της ως άτομο με πολιτική επιρροή. Με σημείο αφετηρίας της μουσική και την μουσική επιτέλεση μπόρεσε να περάσει στην πολιτική διάσταση. Οι ρομαντικές συνθέσεις που κάποτε χαρακτήριζαν το ρεπερτόριο της δεν μπορούσαν να καλύψουν τις κοινωνικές ανάγκες της εποχής.

Την εποχή που η κοινωνία της Αιγύπτου περνούσε κρίση κυρίως εξαιτίας του πολέμου η τραγουδίστρια χρησιμοποίησε την μουσική της ταυτότητα για να πάρει μια ενεργή θέση στα γεγονότα που εξελίσσονταν. Μέσα από καλλιτεχνικές παρεμβάσεις παρουσίασε την πολιτική και κοινωνική της θέση. Η κυβέρνηση της Αιγύπτου αναγνώρισε γρήγορα την πολιτική της επιρροή πάνω στον λαό και χρησιμοποίησε το δημόσιο πρόσωπο της τραγουδίστριας για δικό της συμφέρον. Η μουσική της έγινε προπαγανδιστικό εργαλείο για να ελέγξει όχι μόνο την κοινή γνώμη αλλά και την ίδια της την ταυτότητα.

Ακόμα ένα χαρακτηριστικό που αναφέρει η L. Lohman και το οποίο επηρέασε την μουσική καριέρα της Umm Kulthum ήταν η ανάγκη για την δημιουργία ενός συμβόλου που θα ένωνε τον Αραβικό κόσμο. Ξεκινώντας από την Αίγυπτο δημιούργησε φιλανθρωπικές οργανώσεις έτσι ώστε να βοηθήσει την οικονομία της χώρας, απευθύνθηκε στον λαό λέγοντας ότι είναι χρέος του καθενός να βοηθήσει την Αίγυπτο. Η ίδια πραγματοποίησε πολλές συναυλίες με τα έσοδα να πηγαίνουν στο Αιγυπτιακό κράτος. Ως αποτέλεσμα κατάφερε να επικυρώσει την δημόσια εικόνα της και να δημιουργήσει μια εικόνα ενός εθνικού σωτήρα σε αυτές τις δύσκολες στιγμές που περνούσε η κοινωνία.

Προσπαθώντας να επεκτείνει την καριέρα της σε ένα διεθνές επίπεδο, το καλοκαίρι του 1967 η τραγουδίστρια έδωσε αρκετές συναυλίες σε αρκετά μέρη του Αραβικού κόσμου αλλά και της Ευρώπης. Η ίδια τόνισε ότι ο σκοπός αυτών των ταξιδιών δεν εξυπηρετούσε κάποιο προσωπικό όφελος, αντίθετα μέσα από αυτά επιδίωκε να ενώσει τον Αραβικό πολιτισμό και να βοηθήσει την Αίγυπτο σε αυτούς του δύσκολους καιρούς, αναφέρει μάλιστα: *“I will sing for the sake of Egypt in all of the Arab countries”*. Ο Τύπος διαφήμισε την επέκταση της εγχώριας καμπάνιας συγκέντρωσης κεφαλαίων από την τραγουδίστρια, αποκρύπτοντας το γεγονός ότι είχαν προταθεί συναυλίες στον αραβικό κόσμο μήνες πριν τον πόλεμο.

Η Umm Kulthum έχτισε μια διεθνή φήμη εκμεταλλευόμενη τα πολιτικά συμφέροντα. Παρουσίασε τον εαυτό της ως τον εθνικό πρεσβευτή, ενώ απέσπασε μεγάλο αριθμό κρατικών διακρίσεων από πολλά μέρη του Αραβικού κόσμου. Η πρωτοβουλία της να επεκτείνει την καριέρα της εκτός της Αιγυπτιακής κοινωνίας και να δημιουργήσει ένα μουσικό ρεπερτόριο το οποίο απευθυνόταν σε όλο τον Αραβικό κόσμο ισχυροποίησε την δημόσια εικόνα της και καθιέρωσε την μουσική της μεγαλοφούα. Το μουσικό ρεπερτόριο διαμορφώθηκε έτσι ώστε ο Αραβικός λαός να κατανοεί τον ρυθμό, την γλώσσα, τους μουσικούς τρόπους και τα μελωδικά σχήματα ως ένα οικείο πολιτισμικό χαρακτηριστικό. Μέσα από τις συναυλίες της η Umm Kulthum δημιούργησε ένα κοινό αίσθημα όχι μόνο ως προς την μουσική αλλά και ως προς τον πολιτισμό.

Η ταυτότητα της τραγουδίστριας ως γυναίκα αλλά και ο τρόπος με τον οποίο εκείνη την διαχειρίστηκε αποτελεί κεντρικό άξονα του βιβλίου και βέβαια επίσης σημαντικό ερευνητικό ερώτημα της διπλωματικής. Σύμφωνα με την ερευνήτρια η Umm Kulthum κατάφερε να δημιουργήσει μια γυναικεία εικόνα που προωθούσε τα ιδανικά της παραδοσιακής Αραβικής γυναίκας ακόμα και αν εκείνη δεν ακολούθησε τον συγκεκριμένο τρόπο ζωής.

Η καριέρα της Umm Kulthum φαίνεται να είναι καθοριστικός παράγοντας για την γυναικεία της ταυτότητα. Η τραγουδίστρια ακόμα και μετά τον γάμο της κατάφερε να διατηρήσει την ανεξαρτησία της μέσα από την επιτυχημένη μουσική σταδιοδρομία που ήδη είχε δημιουργήσει. Επίσης παραμένοντας οικονομικά και κοινωνικά ανεξάρτητη μπόρεσε να ξεφύγει από την κοινωνική κριτική. Σύμφωνα με την κοινωνία της Αιγύπτου ο ρόλος της γυναίκας συνδέεται με την μητρότητα, μια επιτυχημένη γυναίκα είναι αυτή που μπορεί να δώσει απογόνους. Η τραγουδίστρια μπόρεσε να κρύψει το γυναικείο κομμάτι της μητρότητας πίσω από το χρέος της προς τον Αραβικό μουσικό πολιτισμό και την ανάδειξη του.

Μέσα από κοινωνικές εμφανίσεις κατασκεύασε μια δημόσια εικόνα που συνδέεται με την μητρότητα. Σε κάθε ευκαιρία προσπάθησε να συνδέσει την δημόσια εικόνα της με την αγάπη και την στοργή προς τα παιδιά. Σύμφωνα με την L. Lohman εικόνες της τραγουδίστριας να αγκαλιάζει και να φιλάει παιδιά παρουσιάστηκαν ως σημαντικές στιγμές της προσωπική της ζωής. Η τραγουδίστρια παρουσίαζε έναν

ιδανικό ρόλο μπροστά στις κάμερες ενώ απέφευγε να μιλάει για άβολα θέματα στις συνεντεύξεις της.

Σύμφωνα με τα παραπάνω φαίνεται ότι η Umm Kulthum προσπάθησε να συμπεριλάβει μέσα στην δημόσια εικόνα της το γυναικείο Αραβικό πρότυπο. Ακόμα και όταν ο τρόπος ζωής της δεν συνέπιπτε με τα παραπάνω χαρακτηριστικά η ίδια κατασκεύασε μια δημόσια εικόνα που υπογράμμιζε την θηλυκή της πλευρά. Σύμφωνα με την L. Lohman, η Umm Kulthum, παραγκωνίζει την ερωτική και αναπαραγωγική δύναμη της γυναίκας ενώ ταυτόχρονα ενισχύει την παραγωγικότητα του μητρικού συμβολισμού. Η Umm Kulthum είναι η μητέρα όλων των παιδιών μικρών και μεγάλων, επιτυγχάνοντας με αυτόν τον τρόπο μια ψυχαναλυτική αναβάθμιση του ρόλου της γυναίκας πέρα από τα καθιερωμένα, συζυγικά ή φεμινιστικά πρότυπα. Η τραγουδίστρια μέσα από την χειραγώγηση των συναισθημάτων του λαού και με προπαγανδιστικά μέσα έκρυψε την γυναικεία της ταυτότητα και δημιούργησε μια θολή εικόνα που εν μέρει εξυπηρετούσε τα γυναικεία αραβικά πρότυπα. Όλη αυτή η δημόσια δύναμη που είχε αποκτήσει σε συνδυασμό με την μουσική της καριέρα μπόρεσαν να υπερβούν τους φυλετικούς κανόνες της Αιγύπτου.

Όσον αφορά την πολιτική διάσταση της εικόνας της και συγκεκριμένα το διάστημα πριν από τον πόλεμο της Αιγύπτου με το Ιράκ, η Umm Kulthum δεν φαίνεται να έχει έντονη πολιτική δραστηριότητα. Ωστόσο, με τα πολιτικά γεγονότα να εντείνονται και με την επιθυμία της τραγουδίστριας να ισχυροποιήσει την δημόσια εικόνα της η κατάσταση αυτή άλλαξε. Μέσα από μουσικές συναυλίες, δημόσιες εμφανίσεις και συνεντεύξεις η Umm Kulthum πήρε μέρος στον χώρο της πολιτικής.

Η Umm Kulthum μπόρεσε να ρίξει φως σε συγκεκριμένα κομμάτια της δημόσιας εικόνας της, παρουσίασε τον εαυτό της όχι απλά ως έναν καλλιτέχνη αλλά ως μια ιδέα που ενσωματώνει τα ιδανικά του Αιγυπτιακού και Αραβικού πολιτισμού. Επίσης η φύση της μουσικής τέχνης την βοήθησε να δημιουργήσει δυνατούς δεσμούς με τον λαό της Αιγύπτου.

Η σχέση που είχε με τον πολιτικό Nasser αποδείχθηκε χρήσιμο εργαλείο για την καριέρα της. Τα δύο πρόσωπο βοηθούσαν το ένα το άλλο, πολλές φορές ο Nasser χρησιμοποίησε την τραγουδίστρια για να έρθει πιο κοντά στον λαό. Χαρακτηριστικά η ερευνήτρια L. Lohman αναφέρει ότι το 1968 ο Nasser για να δείξει ότι είναι δεκτικός στις επιθυμίες του λαού αύξησε τον ρόλο των μη-στρατιωτικών επαγγελματιών μέσα

στην κυβέρνηση και δεσμεύτηκε να αναδιοργανώσει και να υποστηρίξει τον ρόλο της Σοσιαλιστικής Αραβικής Ένωσης (ASU). Η Umm Kulthum αμέσως υποστήριξε την απόφαση του Nasser και προέτρεψε τον λαό να συμμετάσχει στην Σοσιαλιστική Αραβική Ένωση ψηφίζοντας τα μέλη της. Η ερευνήτρια αναφέρει πολλά παραδείγματα μέσα από τα οποία φαίνεται ότι η τραγουδίστρια λειτουργούσε υπέρ της κυβέρνησης αφού φαίνεται να καθοδηγεί την γνώμη του λαού προς συγκεκριμένα πολιτικά συμφέροντα. Η μουσική της και η δημόσια εικόνα της την βοήθησαν να επηρεάσει τον λαό και ταυτόχρονα να ισχυροποιήσει την καριέρα της.

Συμπεράσματα για τον Μύθο της L. Lohman

Η ερευνήτρια L. Lohman επιλέγει να παρουσιάσει μια διαφορετική αλήθεια για τον μύθο της τραγουδίστριας Umm Kulthum. Η επιλογή της συγγραφέως να ακολουθήσει αυτήν την συγκεκριμένη αφηγηματική σειρά συνδέεται με το αποτέλεσμα που η ίδια επιδιώκει να παρουσιάσει. Η μεγαλοφούια του μύθου για την L. Lohman είναι προσωποκεντρική και αναδεικνύει τις στρατηγικές ικανότητες σχετικά με την μυθοποίηση της, ωστόσο παραλείπει να ισορροπήσει το τι κάνει η κοινωνία και για ποιο λόγο αξιοποιεί την τραγουδίστρια ώστε να πετύχει δικούς της στόχους. Σύμφωνα με την L. Lohman σημαντική για την μυθοποίηση είναι η ικανότητα της τραγουδίστριας να κατανοεί τις κοινωνικοπολιτικές αλλαγές και παράλληλα να τις χρησιμοποιεί υπέρ της. Έτσι μέσα στον μύθο της ερευνήτριας η Umm Kulthum καταφέρνει να υπερβεί την ανθρώπινη κανονικότητα και να δημιουργήσει μια δημόσια εικόνα όχι μόνο με καλλιτεχνική επιρροή αλλά και με πολιτική δύναμη. Η ικανότητα της τραγουδίστριας να αναγνωρίζει και να ερμηνεύει το βαθύτερο νόημα των γεγονότων την βοήθησε να χειριστεί τις καταστάσεις και παράλληλα να δημιουργήσει μια δυναμική δημόσια εικόνα.

Η τραγουδίστρια μπόρεσε σε περιόδους εθνικής κρίσης όχι μόνο να συνεχίσει την μουσική της πορεία αλλά και να την εξελίξει σε διεθνές επίπεδο. Χειρίστηκε την δημοσιότητα έτσι ώστε να δημιουργήσει μια ισχυρή εικόνα απόλυτα συνδεδεμένη με τα ιδανικά της κοινωνίας και του πολιτισμού. Η L. Lohman, σε αντίθεση με την V. Danielson και την M. Goldman οι οποίες αναζήτησαν το χαρακτηριστικό της μεγαλοφουίας σε μια ισορροπία επιλογών ανάμεσα στην τραγουδίστρια και την κοινωνία, επιλέγει να αναδείξει την πλευρά του προσωπικού συμφέροντος και της

ιδιοτέλειας. Αν και ο τρόπος με τον οποίο σκιαγραφεί η ερευνήτρια το πρόσωπο της Umm Kulthum φαίνεται σαν να προσπαθεί να καταρρίψει την αίσθηση της μεγαλοφυΐας στο τέλος το «μεγάλο» ξεπερνάει τον αφηγητή. Αυτή ακριβώς η ικανότητα της Umm Kulthum να υπερβεί την κρίση του πολέμου και να αναδιαμορφώσει την ταυτότητα της σύμφωνα με την νέα κοινωνική πραγματικότητα αναδεικνύουν την μεγαλοφυΐα της.

Μέσα από τον μύθο της L. Lohman εμφανίζονται ενδιαφέροντα στοιχεία που αφορούν τους ερευνητικούς τομείς της μουσικής, του γυναικείου φύλλου αλλά και των πολιτικών καταστάσεων που άλλωστε είναι κεντρικά θέματα της παρούσας εργασίας. Η ερευνήτρια παρουσιάζει με καυστικό, κατά την άποψη μου, τρόπο την εξέλιξη της δημόσιας ταυτότητας της τραγουδίστριας. Μέσα από την έρευνα της παρουσιάζει μια έξυπνη γυναίκα που με αφετηρία την μουσική της ικανότητα, η οποία είναι και αναμφισβήτητη, κατάφερε να χειραγωγήσει την κοινή γνώμη και να δημιουργήσει μια δημόσια εικόνα σύμφωνα με τα ιδανικά της τοπικής κοινωνίας. Οι επιλογές της την ανέδειξαν σε εθνικό σύμβολο και η μουσική της ενσωματώθηκε στην μουσική παράδοση του Αραβικού πολιτισμού.

Μέχρι και για την γυναικεία της ταυτότητα η ερευνήτρια L. Lohman παρουσιάζει μια καλά μελετημένη εικόνα. Η τραγουδίστρια επιλέγοντας να φωτίσει συγκεκριμένα σημεία της ζωής της ακόμα και να παρουσιάσει επιτηδευμένες εικόνες ως προσωπικά χαρακτηριστικά της καθημερινότητας της καθοδήγησε την κοινή γνώμη και κατασκεύασε την γυναικεία της ταυτότητα. Φυσικά η επιτυχημένη καριέρα που είχε ήδη δημιουργήσει σε συνδυασμό με την οικονομική της ανεξαρτησία της επέτρεψαν να απαλλαγεί από την κοινωνική κριτική που ενδεχομένως να βίωνε ως γυναίκα.

Οι μουσικές της ικανότητες μπόρεσαν να επηρεάσουν κοινωνικές πτυχές, είτε πολιτικές είτε φυλετικές. Ακόμα και στο επίπεδο της μουσικής η ερευνήτρια L. Lohman ισχυρίζεται ότι μέσα από τα τραγούδια της, η Umm Kulthum κατεύθυνε τον λαό με σκοπό πολιτικά συμφέροντα. Η μουσική της αλλά και η μουσική επιτέλεση ήταν βασικά εργαλεία μέσα από τα οποία επαναπροσδιόρισε την μουσική της ταυτότητα και τέλος κατάφερε να συνδεθεί με το ίδιο το έθνος.

Ο μύθος της L. Lohman για την Umm Kulthum εμφανίζει ενδιαφέρουσες πτυχές της αλήθειας. Πολιτικά γεγονότα αλλά και προσωπικά συμφέροντα

εμφανίζονται κατά την αφήγηση ωστόσο η μουσική είναι το βασικότερο εργαλείο της Umm Kulthum με το οποίο επηρεάζει την κοινωνική δομή και διαμορφώνει τις προσωπικές της ταυτότητες.

Ο Μύθος της Umm Kulthum και οι «Αλήθειες» του

Μια ιστορική προσωπικότητα, η Umm Kulthum, μέσα από τρεις ξεχωριστές ερμηνείες της μεγαλοφυΐας της. Στα κεφάλαια που προηγήθηκαν ανέλυσα τις προσεγγίσεις αυτές μέσα από το τρίπτυχο μουσική, φύλο και πολιτική. Υπήρξαν πολλά σημεία συγκλήσεων όπως και αποκλίσεων των ιδεών αλλά και των μεθοδολογιών εργαλείων που οι δημιουργοί των μύθων – οι ποιητές, εν προκειμένω ποιήτριες χρωμάτισαν. Το γεγονός ότι η M. Goldman κατασκεύασε έναν μύθο που αποτελεί μεθερμηνεία του μύθου της V. Danielson δεν μειώνει την σημασία της αφήγησης. Κάθε απόπειρα ερμηνείας αποτελεί μια νέα πραγματικότητα. Έτσι, ο μύθος της Umm Kulthum διευρύνεται και ενισχύεται μέσα από την πολλαπλότητα της επαναδιαμόρφωσης και της αξιολόγησης της.

Άραγε η «αλήθεια» του κάθε μύθου μπορεί να αποτελεί υλικό για την διαμόρφωση μιας άλλης «αλήθειας» - της δικής μου, συγγραφέως της διπλωματικής; Και αν όχι, μια σύνθεση ιδεών σύμφωνα με μια τέταρτη λογική – την δική μου – θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι είναι η δική μου «επιστημονικά» τεκμηριωμένη «αλήθεια». Αλλά πόσο μακριά μπορεί να πάει μια τέτοια προσωπικά κατασκευασμένη «αλήθεια», μήπως και αυτή, όσο και ορθά να δομηθεί δεν είναι παρά μια ερμηνεία της πραγματικότητας;

Με επίγνωση της ερμηνευτικής ελευθερίας αλλά και της αβεβαιότητας που η τέχνη της ερμηνείας δημιουργεί προχωρώ σε μια σύνθεση των διαθέσιμων μύθων για την Umm Kulthum. Σύνθεση, που περισσότερο την αντιμετωπίζω ως υπέρθεση των επιμέρους φωνών και όχι διαμόρφωση ενός συνόλου από ερμηνείες χωρίς ταυτότητα.

Προσεγγίζοντας τον μύθο της Umm Kulthum παρατηρώ ότι και στις τρεις ερμηνείες των συγγραφέων που ανέλυσα πιο πάνω, η αφήγησή τους για τον μύθο της Umm Kulthum εμφανίζει μια ενδιαφέρουσα διττότητα. Η διττότητα αυτή φαίνεται να υπογραμμίζει την σχέση ανάμεσα στην ηρωίδα και την κοινωνία. Σε κάθε περίπτωση η ερμηνεία του μύθου της Umm Kulthum εξετάζεται παράλληλα με την κοινωνική δομή της Αιγύπτου και του ευρύτερου Αραβικού κόσμου ή σε άλλες περιπτώσεις αναλύεται μέσα από την. Παρατηρώντας αυτήν την σχέση κατανοείται η καλλιτεχνική συνεισφορά της τραγουδίστριας μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον αλλά και η σημασία της ίδιας της κοινωνίας ως μια παράμετρο διαμόρφωσης της μουσικής ταυτότητας της.

Η σχέση αυτή οδηγεί σε μια πολλαπλότητα της ερμηνείας του μύθου αφού τόσο η μουσική όσο και η κοινωνία διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό το τελικό αποτέλεσμα της μυθοποίησης.

Μέσα από την σχέση μουσικής και κοινωνίας εμφανίζεται μια διαφορετική ερμηνεία για την αφήγηση. Και οι τρεις πηγές που ανέλυσα παρουσιάζουν αυτή την σχέση ως ένα σημαντικό κομμάτι του μύθου, μπορεί ανάμεσα στις τρεις αφηγήσεις να υπάρχουν στοιχεία που συμφωνούν και άλλα που διαφωνούν, πάντως σε όλες η μουσική και η κοινωνία είναι αλληλένδετο χαρακτηριστικό. Το νόημα της μουσικής της Umm Kulthum πηγάζει μέσα από το κοινωνικό περιβάλλον, η ίδια επέλεξε να δομήσει την μουσική και την μουσική επιτέλεση σύμφωνα με τα ιδανικά του Αραβικού πολιτισμού. Έτσι μέσα από την μουσική της ταυτότητα δημιούργησε μια δυνατή σχέση ανάμεσα στον λαό και σε εκείνη. Ο πολιτισμός ως ένα κομμάτι της κοινωνίας εμπεριέχει τα κοινά που δημιουργούν την πολιτισμική ταυτότητα της και η τραγουδίστρια αναγνωρίζοντας την δύναμη της μουσικής, ως ένα κομμάτι του πολιτισμού, κατάφερε να επηρεάσει την κοινωνική δομή.

Η αλληλένδετη σχέση ανάμεσα στην κοινωνία της Αιγύπτου και στην Umm Kulthum ίσως να αναδεικνύει και την σημασία ύπαρξης του μύθου της. Η Umm Kulthum κατάφερε να αποδώσει στην δημόσια εικόνα της, κυρίως μέσω της μουσικής, μια εθνική ιδέα η οποία αναδεικνύει την αυθεντική Αραβική παράδοση. Όπως η ηρωίδα εκμεταλλεύτηκε τα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα ώστε να προωθήσει την καριέρα της έτσι και η κοινωνία της Αιγύπτου χρησιμοποίησε την Umm Kulthum ώστε να ικανοποιήσει την ανάγκη της για την ενίσχυση της πολιτισμικής της ταυτότητας. Ίσως εν τέλει αυτή η σχέση να εξυπηρετούσε τα συμφέροντα και των δύο πλευρών. Θεωρώ ότι και η κοινωνία της Αιγύπτου αναπόφευκτα συνεισέφερε κατά κάποιον τρόπο στην διαμόρφωση της ταυτότητας της τραγουδίστριας.

Οι τρεις προηγούμενες «αλήθειες» παρουσιάζουν αυτή την αίσθηση του «μεγάλου» όταν ακόμα η τραγουδίστρια βρισκόταν εν ζωή, ο δυναμισμός που χαρακτηρίζει τόσο την καριέρα της όσο και την προσωπική της ζωή φανερώνει την αίσθηση του «μεγάλου». Σε κάποιες από τις αφηγήσεις, η Umm Kulthum, φαίνεται να προωθεί μια δική της κατασκευασμένη «αλήθεια» έτσι ώστε να παρουσιάσει την μεγαλοφυΐα του προσώπου της. Το γεγονός ότι η ίδια φαίνεται ότι προσπαθεί

εσκεμμένα να παρουσιάσει τον εαυτό της κατ' αυτόν τον τρόπο αποτελεί για εμένα μαρτυρία της μεγαλοφυίας της.

Η δύναμη που διαθέτουν η μουσική και η μουσική επιτέλεση είναι ακόμα ένα ενδιαφέρον στοιχείο για την ερμηνεία του μύθου. Η Umm Kulthum φαίνεται να κατανοεί απόλυτα την λειτουργία της μουσικής ως ένα στοιχείο με καθοριστικό ρόλο στα πλαίσια του εκάστοτε πολιτισμού. Η μουσική της δημιουργεί μια επιτέλεση για το κοινό που προωθεί τα ιδανικά του πολιτισμού. Η σύνδεσή της με τους κανόνες εκφοράς του Κορανίου έδωσαν μια δυνατή ώθηση στην μουσική της επιτέλεση ως μια αντιπροσωπευτική αναπαράσταση του πολιτισμού. Και εδώ εμφανίζεται για ακόμα μια φορά η σχέση της κοινωνία μέσα στην ερμηνεία του μύθου της Umm Kulthum. Ο συνδυασμός των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων του τρόπου με τον οποίο εκείνη διαχειρίστηκε τις καταστάσεις αυτές έρχεται να συμπληρώσει, κατά την γνώμη μου, την «αλήθεια» του μύθου. Η παραπάνω σχέση παρουσιάζει την τραγουδίστρια ως έναν πολιτισμικό πρεσβευτή τον οποίο η κοινωνία φαίνεται να επιζητά. Η Αίγυπτος στην παρούσα φάση της χρειάζεται την ενίσχυση του παραδοσιακού στοιχείου της ως αποτέλεσμα της πολιτισμικής καταπάτησης από την Δυτική αποικιοκρατία, επομένως η δράση της Umm Kulthum έρχεται να ικανοποιήσει την ανάγκη που δημιουργείται και η σημασία της αναγνωρίζεται αμέσως από την κοινωνία της Αιγύπτου. Προφανώς και οι μουσικές της δυνατότητες ήταν αναμφισβήτητες ωστόσο πιστεύω ότι δεν είναι φρόνιμο να παραληφθούν από την ερμηνεία του «μεγάλου» τα κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα που εξελίσσονταν εκείνη την εποχή.

Μέσα από τις αφηγήσεις των προηγούμενων συγγραφέων φαίνεται ότι η Umm Kulthum χρησιμοποίησε την μουσική και την σύνδεση της με τον πολιτισμό ως μια αναπαράσταση της παράδοσης. Σε περιόδους εθνικής κρίσης συνέθεσε μια μουσική επιτέλεση που αποτελούταν από οικεία στοιχεία της παράδοσης και μέσα από αυτή άσκησε επιρροή στην κοινή γνώμη. Παράλληλα αναδημιουργούσε την ταυτότητα της παρουσιάζοντας την εικόνα της ως μια θεοποιημένη παρουσία χωρίς προσωπικά συμφέροντα και ανθρώπινους πειρασμούς. Ωστόσο κατά την άποψη μου ακόμα και αυτή ερμηνεία αναδεικνύει την μεγαλοφυία είτε συμφωνώ με τις προθέσεις της είτε όχι δεν αφαιρεί το ενδιαφέρον της ερμηνείας της μεγαλοφυίας της.

Εφόσον η μεγαλοφυία της Umm Kulthum στον τομέα της μουσικής είναι αναμφισβήτητο στοιχείο πώς είναι δυνατόν η μυθοποίηση του «μεγάλου» να παίρνει

τόσες πολλές διαφορετικές μορφές και να μην αρκείται απλά σε μία; Ίσως η αναζήτηση της υπέρβασης να αφορά περισσότερο από ένα επίπεδα. Εντάσσοντας στην εξίσωση την κοινωνία και αναγνωρίζοντας την δομή της ως έναν περίπλοκο μηχανισμό με βαθύτερες ερμηνείες γίνεται κατανοητή η πολλαπλότητα που εμφανίζεται για την ερμηνεία του «μεγάλου». Για παράδειγμα μέσα από τις αφηγήσεις του μύθου της Umm Kulthum η κάθε μια συγγραφέας παρουσιάζει μια ερμηνεία του «μεγάλου» η οποία για εκείνη βρίσκεται πιο κοντά στην πραγματικότητα, για παράδειγμα η V. Danielson τοποθετεί στο κέντρο την μουσική ταυτότητα της Umm Kulthum ενώ η L. Lohman αποδίδει την αίσθηση του «μεγάλου» μέσα από την πολιτική διαχείριση της καριέρας της τραγουδίστριας. Ο κάθε αφηγητής επιλέγει να κοιτάξει με διαφορετικό τρόπο τον μύθο, η ερμηνεία που εν τέλει θα δημιουργήσει μέσα από την δομή της αφήγησής του αναδεικνύει τις δικές του προσωπικές αντιλήψεις, ωστόσο η αίσθηση της υπέρβασης και του «μεγάλου» θεωρώ ότι ακριβώς εξαιτίας της υπέρβασης της ίδιας της έννοιας δεν μπορεί να παραληφθεί. Ακόμα και όταν ο αφηγητής δεν επιλέγει να παρουσιάσει μια ιδανική παραλλαγή του μύθου, όπως στην περίπτωση της L. Lohman η οποία αναδεικνύει τους ανθρώπινους πειρασμούς και τα συμφέροντα που τον ώθησαν την Umm Kulthum να λάβει τις αποφάσεις της, ακόμα και τότε η γενικότερη αίσθηση του «μεγάλου» θα συνεχίσει να υπάρχει γιατί, κατά την γνώμη μου, είναι μια «αλήθεια» μέσα στην πραγματικότητα που μπορεί να υπερβεί τον αφηγητή του μύθου, όπως ακριβώς υπερβαίνει τον εκάστοτε άνθρωπο που χαρακτηρίζεται ως μεγαλοφυΐα.

Το ζήτημα του μύθου και της «αλήθειας» αποτελεί κεντρικό προβληματισμό της διπλωματικής. Η «αλήθεια» συνδέεται με την αντικειμενικότητα και την αντικειμενική γνώση και η γνώση ως μια δύναμη φαίνεται με την σειρά της να συνδέεται με τον λόγο της πραγματικότητας. Άρα λέει αλήθεια όποιος έχει δύναμη; Η δύναμη συνδέεται μόνο με την γνώση ή αφορά και άλλους τομείς; Μήπως αυτή είναι η μοναδική «αλήθεια» που θα υπερισχύσει όλων των υπόλοιπων; Θεωρώ ότι η γνώση και πιο συγκεκριμένα η γνώση της διαχείρισης του λόγου μπορεί να δημιουργήσει μια δυνατή «αλήθεια». Ο έμπειρος αφηγητής γνωρίζει τον λόγο και πλάθει την ιστορία του έτσι ώστε αυτή να πείσει τον ακροατή για την δική του «αλήθεια». Η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στην αντικειμενικότητα και την υποκειμενικότητα της «αλήθειας» του μύθου φαίνεται να είναι πολλές φορές δύσκολο να εντοπιστεί και κατά την γνώμη μου σε κάθε περίπτωση η κοινωνία κατέχει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση των νοημάτων των παραπάνω εννοιών.

Κάθε αφήγηση είναι μια ερμηνεία της «αλήθειας» ωστόσο η εγκυρότητά της συνδέεται με την δύναμη του λόγου της αφήγησης. Ο τρόπος με τον οποίο ο αφηγητής αντιλαμβάνεται τον μύθο και εν τέλει ερμηνεύει με τον δικό του τρόπο τα γεγονότα δημιουργεί μια νέα πραγματικότητα της «αλήθειας». Η κάθε αφήγηση αποσκοπεί στην δημιουργία μιας ιστορίας η οποία θα πείσει τον ακροατή για την δική του «αλήθεια». Αύτη η αφήγηση είναι αλληλένδετη με τον συμβολισμό του κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δημιουργείται. Η μυθοποιητική διαδικασία παίρνει νόημα από τον πολιτισμό της κοινωνίας και αναδεικνύει τις ερμηνείες του κοινωνικού περιβάλλοντος.

Εφόσον ο ίδιος ο μύθος συνδέεται άμεσα με το κοινωνικό περιβάλλον έτσι και ο αφηγητής ως ένα προϊόν του κοινωνικού περιβάλλοντος αντανακλά τις αντιλήψεις και το νόημα της ερμηνείας μέσα από αυτό. Ίσως ακόμα και η κοινωνική ταυτότητα και το στάτους του να συσχετίζονται με την εγκυρότητα της ερμηνευτικής πραγματικότητας την οποία αυτός περιγράφει. Θεωρώ ότι η Umm Kulthum ήταν ο αφηγητής του μύθου της στην προκειμένη περίπτωση, δημιουργώντας την δική της «αλήθεια» και παρουσιάζοντας την δική της ερμηνεία για την κοινωνική της ταυτότητα, κατανοώντας ότι η κοινωνική δύναμη θα την βοηθούσε να παρουσιάσει την αφήγηση του μύθου της ενώ παράλληλα η δημόσια επιρροή που ασκούσε ως ένα σημαντικό άτομο μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον θα επικύρωνε την «αλήθεια» του μύθου της.

Τα ερωτήματα που προκύπτουν από την συγκεκριμένη εργασία σχετίζονται με τον τρόπο που θα μπορούσε κανείς να εξετάσει τον μύθο της Umm Kulthum με τα σημερινά δεδομένα. Δηλαδή ποια είναι τα στοιχεία που παραμένουν αυτούσια αν κανείς εξετάσει τον μύθο της σήμερα και πώς τα σημερινά δεδομένα αναδιαμορφώνουν την μορφή του μύθου; Επίσης η σύγκριση του συγκεκριμένου μύθου με έναν άλλον θεωρώ ότι θα είχε ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον. Συγκεκριμένα το αν θα μπορούσε ο μύθος της Umm Kulthum να εξεταστεί παράλληλα με κάποια άλλη γυναικεία προσωπικότητα όπως ήταν για παράδειγμα η Fairuz. Η συγκεκριμένη γυναίκα όπως αναφέρω και στην εισαγωγή, έχει χαρακτηριστεί ως η φωνή του Λίβανου. Η μουσική και θεατρική της επιτέλεση κουβαλάνε πολιτικά και κοινωνικά μηνύματα που επηρέασαν τον Λίβανο. Μια σύγκριση μεταξύ των δύο γυναικών θεωρώ ότι θα είχε μεγάλο ενδιαφέρον αφού και οι δύο κινούνται στον Αραβικό κόσμο και οι ζωές τους συμπίπτουν για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Οι διαφορές και οι ομοιότητες ενδεχομένως να εμφανίσουν μια διαφορετική ερμηνεία του μύθου.

Βιβλιογραφία

- Abu-Lughod, L. (1998). *Remaking women: feminism and modernity in the Middle east*. PRINCETON, NEW JERSEY: Princeton University Press.
- Abu-Lughod, L. (2000). *VEILED SENTIMENTS: HONOR AND POETRY IN A BEDOUIN SOCIETY*. Oakland, California: University of California Press.
- Accad, E. (1990). *Sexuality and war: literary masks of the Middle East*. NEW YORK AND LONDON: NEW YORK UNIVERSITY PRESS.
- Badran, M. (2009). *Feminism in Islam: Secular and Religious Convergences*. England: Oneworld Publications.
- Baron, B. (1994). *The Women's Awakening in Egypt: Culture, Society and the Press*. New Haven & London: Yale University Press.
- Baron, B. (2007). *Egypt as a woman : nationalism, gender, and*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Baron, B. Keddie, N. R. (1991). *Women in Middle Eastern History: Shifting Boundaries in Sex and Gender*. New Haven and London: Yale University Press.
- Chion, M. (2007). *Ο ΗΧΟΣ ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ*. ΑΘΗΝΑ: ΠΑΤΑΚΗ.
- Cormack, R. (2021). *Midnight in Cairo: The Divas of Egypt's Roaring '20s*. W. W. Norton & Company.
- Danielson, V. (1997). *The Voice of Egypt: Umm Kulthum, Arabic Song, and Egyptian Society in the Twentieth Century*. The United States of America: University of Chicago Press.
- Danielson, V. (1987). The "Qur'an" and the "Qasidah": Aspects of the Popularity of the Repertory Sung by Umm. *Journal of the Society for Asian Music*, 26-45.
- Eco, U. (2001). *Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία*. ΑΘΗΝΑ: νήσος.
- Keddie, N. R. (2007). *Women in the Middle East: Past and Present*. PRINCETON AND OXFORD: PRINCETON UNIVERSITY PRESS.
- Lohman, L. (2010). *Umm Kulthum: Artistic Agency and the Shaping of an Arab Legend*. Middletown, Connecticut: WESLEYAN UNIVERSITY PRESS.
- Nelson, C. (1996). *Doria Shafik: Egyptian Feminist*. Cairo, Egypt: The American University in Cairo Press.
- Stone, C. (2008). *Popular Culture and Nationalism in Lebanon: The Fairouz and Rahbani Nation*. New York: ROUTLEDGE STUDIES IN MIDDLE EASTERN .
- Tucker, J. E. (1985). *Women in nineteenth-century Egypt*. CAMBRIDGE LONDON NEW YORK NEW ROCHELLE: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS.
- Wolf, N. (2002). *Beauty Myth: How Images of Beauty Are Used Against Women*. New York: Harper Perennial.

Κάβουρας, Π. (1999). *Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΝΟΣ ΛΑΪΚΟΥ ΟΡΓΑΝΟΠΑΙΚΤΗ: ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΤΟΠΙΑ ΕΡΕΥΝΑ, ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΜΥΘΟΠΛΑΣΙΑ*. Στο *Μουσικές της Θράκης: Μια διεπιστημονική προσέγγιση*. Αθήνα: Σύλλογος Οι Φίλοι της Μουσικής.

Κάβουρας, Π. (2008). *Ο Μύθος του Mozart: Παραλλαγές στο θέμα της μεγαλοφυΐας*. Στο Ι. Φούλιας, & Μ. Τσέτσος (Επιμ.), *W. A. Mozart: Δεκαπέντε προσεγγίσεις* (σσ. 41-75). Αθήνα: Νεφέλη.

Κάβουρας, Π. (2010). *Φολκλόρ και παράδοση. Όψεις και, ετασηματισμοί ενός νεωτερικού ιδεολογικού μορφώματος*. Στο: *ΦΟΛΚΛΟΡ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΗ: Ζητήματα ανα- παράστασης και επιτέλεσης της μουσικής και του χορού*. Αθήνα: Νήσος. 9-29.

Στεφανή, Ε. (2017). *10 Κείμενα για το Ντοκιμαντέρ*. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗ.

Χαψούλας, Α. (2018). *ΜΟΥΣΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ ΣΤΟΝ ΑΡΑΒΙΚΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ: ΠΡΟΣΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ*. Αθήνα: νήσος.

Goldman, M. (1996). *Umm Kulthum: A Voice Like Egypt*
<https://www.youtube.com/watch?v=xwk0lDjUQFw>